

Sjelesørgerens makt- og rolleforståelse i sjelesorgsamtalen.

Per-Kristian Gundrosen

VID vitenskapelige høyskole

Oslo

Masteroppgave

Master i Diakoni

Antall ord: 24 841

Dato: 16.08.2022

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til oppgaven.

Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Sammendrag

Problemstillingen i denne masteroppgaven er: «Hva kjennetegner sjelesørgerens makt- og rolleforståelse i en sjelesorgssamtale?»

Sjelesorg er en del av diakonien, og i en sjelesorgssamtale møter sjelesørgeren konfidenter med ulike problemstillinger. Denne avhandlingen ønsker å se på hvilke roller sjelesørgeren kan ta i sjelesorgssamtalen, samt rette oppmerksomheten på maktforholdet mellom sjelesørger og konfident.

Studien er gjort ved hjelp av kvalitativ metode og semistrukturerte intervjuer. Teorien er i hovedsak hentet fra Ingun Stang sin bok «Makt og bemyndigelse», samt fra Berit Okkenhaug sin bok «Når jeg ser ditt ansikt», der hun skriver om metaforer eller roller. I tillegg belyses hennes perspektiver angående konfidentsentrert og kerygmatiske sjelesorgretning.

Funn som ble gjort i avhandlingen viser at informantene var klar over sin overmaktposisjon i sjelesorgssamtalen, men at det var viktig for dem å fremstå som alminnelige mennesker. Andre funn pekte på at informantene brukte en konfidentsentrert sjelesorgretning der medvandrerrollen kom tydelig frem. Selv om ikke tema i samtalen alltid handlet om tro, var de opptatt av at sjelesorgens forankring var i et kristent livssyn.

Relevante søkeord; Diakoni, sjelesorg, sjelesørger, makt, roller, konfident

Forord

Etter å ha jobbet over 20 år i industrien, begynte jeg i 2016 på et studieløp der målet var mastergrad i diakoni. Jeg startet med å ta studiekompetanse, for deretter å fullføre sykepleiestudiet sommeren 2020. Jeg begynte da å se slutten på det løpet jeg har valgt å tro at Jesus har kalt meg til å gå. Høsten samme år begynte jeg på diakonistudiet som jeg nå er i ferd med å avslutte. Det har vært seks fine år med studier, men samtidig er jeg glad og lettet for at det snart er over.

Først av alt vil jeg takke Jesus for at han har vært med gjennom hele studiet. Det har selvfølgelig vært tungt til tider, og da har det vært godt å lene seg på ordene i femte Mosebok 31:8: «Herren vil selv gå foran deg. Han vil være med deg. Han slipper deg ikke og svikter deg ikke. Vær ikke redd, og mist ikke motet!»

Selv om disse ordene er gode å ha med seg, har de siste månedene vært en berg- og dalbane. Jeg har ofte tvilt på meg selv, men jeg har holdt ut, og fullført oppgaven.

Jeg vil rette en stor takk til mine informanter som har stilt opp og delt av sin kunnskap. Uten dere hadde det ikke blitt noen oppgave. Dere har gitt meg god innsikt i det å praktisere sjelesorg, noe jeg tar med meg inn i min fremtidige jobb som diakon.

En stor takk vil jeg også rette til min veileder Marianne Rodriguez Nygaard, som har kommet med oppmuntringer og klare tilbakemeldinger.

Andreas Erichsen, Roger og Solveig Samuelsen har vært mine korrekturlesere. Takk for at dere tok dere tid til å lese igjennom oppgaven, dere har vært til god hjelp.

Til slutt vil jeg takke min familie, venner og kjente for forbønn og oppmuntring, dere er gull verdt.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn og motivasjon for oppgaven	1
1.2	Problemstilling.....	2
1.3	Begrepsavklaring	2
1.3.1	Sjelesørger.....	2
1.3.2	Konfident.....	3
1.3.3	Rolle.....	3
1.3.4	Makt	3
1.3.5	Bemyndigelse	4
1.4	Sjelesorg i et historisk perspektiv	4
1.5	Oppgavens videre oppbygning	7
2	Teori.....	9
2.1	Makt.....	9
2.1.1	Bemyndigelse	12
2.1.2	Makt i sjelesorgsamtalen	15
2.1.3	Empowerment i sjelesorgsamtalen.....	18
2.2	Sjelesørgerens ulike roller i sjelesorgsamtalen	20
2.2.1	Rollen som hyrde.....	21
2.2.2	Rollen som den kloke dåre	22
2.2.3	Rollen som pilegrim og medvandrer	23
2.3	Ulike sjelesorgretninger.....	24
2.3.1	Den kerygmatiske sjelesorgretning.....	25
2.3.2	Den konfidentsentrerte sjelesorgretning.....	25
2.3.3	Sjelesorg og empiri	26
3	Metode.....	28
3.1	Valg av metode	28
3.2	Utvalgskriterier	28
3.2.1	Informantene	29
3.3	Etikk i forskningen	29
3.4	Analyseprosessen	30

3.5	Intervjuforberedelser	31
3.6	Transkribering.....	33
4	Analyse	35
4.1	Sjelesørgerens rolleforståelse i sjelesorgsamtalen	35
4.1.1	Undring.....	36
4.1.2	Ikke et orakel, men et alminnelig menneske	37
4.1.3	Å gå sammen	40
4.2	Sjelesørgerens maktforståelse i sjelesorgsamtalen	41
4.2.1	Overmaktposisjon	41
4.2.2	Den gode makten	43
4.2.3	Maktens posisjon versus utøvende makt	45
4.3	Hva kjennetegner en god sjelesørger/sjelesorgsamtale?	47
4.3.1	Sjelesørgeren.....	47
4.3.2	Sjelesorgsamtalen	49
4.4	Oppsummering av analysen	51
4.4.1	Den lyttende sjelesørger	51
4.4.2	Sjelesørgerens rolle som medvandrer	52
4.4.3	Den usynlige makten	52
5	Drøfting	53
5.1	Sjelesørgerens rolle	53
5.1.1	Konfidentsentrert medvandrer eller en kerymatisk hyrde?	53
5.1.1.1	Den konfidentsentrerte medvandrerens	54
5.1.1.2	Den kerymatiskorienterte hyrden	55
5.1.2	Medvandrerens forankring i kirken.....	57
5.1.3	Medvandrerens, ikke som rådgiver, men som hjelper	58
5.2	Tie og lytte	60
5.2.1	Aktiv lytting.....	60
5.2.2	Stillhet.....	61
5.3	Den usynlige makten	62
5.3.1	Makt over	63
5.3.2	Bemyndigelse	64
5.3.3	Asymmetri eller jevnbyrdighet?.....	66

6	Oppsummering.....	69
6.1	Den lyttende medvandrer og den usynlige makten.....	69
6.2	Studiens forslag til videre forskning	70
	Litteraturliste.....	72
	Vedlegg 1: Intervjuguide	75
	Vedlegg 2: Samtykkeerklæring.....	76
	Vedlegg 3: Vurdering fra Norsk senter for forskningsdata	79

1 Innledning

Først i dette kapitlet ønsker jeg å fortelle om min bakgrunn og motivasjon for å skrive om temaet sjelesorg. Deretter vil jeg si noen ord om problemstillingen min, avgrense den og komme med en begrepsavklaring. Dernest kommer et underkapittel som omtaler sjelesorg i et historisk perspektiv, og til slutt en oversikt over oppgavens videre oppbygning.

1.1 Bakgrunn og motivasjon for oppgaven

Fra 2007 til 2009 jobbet jeg i Sjømannskirken. Der ble jeg kjent med det diakonale arbeidet som drives der. Diakoni i Sjømannskirken er et variert arbeid som kan dreie seg om alt fra sjelesorgsamtaler til praktisk hjelp.

Det som gjorde at jeg ble interessert i diakoni, er noe en mann som jobbet frivillig i diakoniarbeidet i Sjømannskirken sa: «Når en person ringer og trenger hjelp, er det så godt å si: «Jeg kommer»». Det å høre disse ordene, «Jeg kommer», tror jeg kan være med på å redusere maktesløsheten mange kjenner på når de opplever vanskelige ting. Dette tror jeg gjelder både her hjemme i Norge, og ikke minst i et fremmed land der man kan føle seg hjelpeløs, enten det har oppstått en krise, eller om vedkommende føler seg ensom og trenger noen å snakke med. Det å hjelpe mennesker i kriser og å bli en god sjelesørger, er min motivasjon for å skrive denne oppgaven.

I Den norske kirkes (Dnk) plan for diakoni (2020) står det at diakoni er kirkens omsorgstjeneste (s. 4), og sjelesorg er en vesentlig del av diakonien (s. 12). I løpet av diakonistudiet ble jeg oppmerksom på maktforholdet som oppstår mellom sjelesørgeren og den andre. I tillegg skriver Okkenhaug (2002) at sjelesørgeren har mulighet til å variere måten han opptrer på i sjelesorgsamtalen. Hun beskriver dette metaforisk som for eksempel en hyrde som leder samtalen eller en medvandrer som går et stykke vei sammen med den andre (s. 48–51). Dette er viktige perspektiver å være klar over som sjelesørger, og noe som jeg ønsker å lære mer om.

1.2 Problemstilling

«Hva kjennetegner sjelesørgerens makt- og rolleforståelse i en sjelesorgssamtale?»

Jeg vil avgrense oppgaven min til å gjelde sjelesorg i kristen regi. Med det mener jeg både sjelesorg som utøves innenfor Dnk, frimenigheter og andre kristne virksomheter som tilbyr kristen sjelesorg. Det hadde selvsagt også vært interessant å undersøke hvordan de som kommer til sjelesorg opplever sjelesørgerens ulike roller, og hvordan vedkommende opplever maktbalansen i relasjonen opp mot sjelesørgerens syn på fenomenene. Dette for å få frem spenningen mellom de to i relasjonen. Men grunnet oppgavens begrensede omfang, velger jeg her å undersøke hva sjelesørgerne tenker om disse viktige tingene.

1.3 Begrepsavklaring

Her vil jeg gjøre en begrepsavklaring på hva jeg legger i hovedordene i problemstillingen min. I tillegg vil jeg gi en forklaring på andre ord som er sentrale i oppgaven.

1.3.1 Sjelesørger

Ifølge Grevbo er en sjelesørger en person som vanligvis har en teologisk bakgrunn, som for eksempel en diakon, prest eller en pastor. Flere sjelesørgere har også psykologi som tilleggsutdanning. En person kan også virke som sjelesørger uten å ha profesjonsutdannelser som er nevnt ovenfor (Grevbo, 2006, s. 476–477). Sjelesørgerens oppgave er å være en støtte for mennesker i en krevende livssituasjon (Okkenhaug, 2002, s. 10). Jeg har for enkelthets skyld valgt å beskrive sjelesørgeren som en mann.

1.3.2 Konfident

Konfidenten i en sjelesorgsamtale er den personen som ønsker hjelp eller sjelesorg, og som har behov for en person å snakke med. Begrepet er gammelt og har sitt opphav i ordet *confidere*, som betyr å betro seg til noen (Grevbo, 2006, s. 500).

I oppgaven vil konfidenten også bli beskrevet som «den andre.» Jeg vil også her for enkelthets skyld beskrive konfidenten som en mann.

1.3.3 Rolle

Ifølge Okkenhaug (2002) kan ulike konfidenter og situasjoner frembringe forskjellige måter å opptre på som sjelesørger (s. 48). Hyrderollen og medvandrerrollen er to eksempler på metaforer eller roller, som jeg velger å kalle det, sjelesørgeren kan velge å bruke. I hyrderollen kan sjelesørgeren være tvunget til å ta kontroll, fordi konfidenten befinner seg i en vanskelig situasjon. I medvandrerrollen er det konfidenten som har kontrollen, da vil sjelesørgeren ha en mer tilbaketrukket rolle, der han ved hjelp av spørsmål hjelper konfidenten til å komme med sin egen løsning (48–51).

1.3.4 Makt

Ifølge Stang (1998) er makt et begrep det er vanskelig å definere på en bestemt måte. Hun skriver at makt verken er noe godt eller ondt, men den kan brukes både positivt og negativt. Makt kan også være skjult, og i tillegg kan man utøve «makt over» noen. Dette maktperspektivet kan oppfattes som paternalistisk, i motsetning til «makt til», der den ene i relasjonen overfører noe av sin makt til den andre, noe som skaper gjensidighet uten noen sterk dominans fra en av partene (s.41–44). I denne oppgaven vil ikke maktbegrepet forstås som voldelig makt, men som en slags usynlig makt som oppstår når konfidenten kommer for å få hjelp hos en sjelesørger. I en slik kontekst har det lett for å oppstå et sterk/svak-forhold, der konfidenten som trenger hjelp er den svake, og sjelesørgeren som skal hjelpe er den

sterke. Å ta i bruk begrepene «den sterke» og «den svake» i en sjelesorgkontekst, vil gjøre at asymmetrien i maktforholdet trer tydeligere frem (Kleiven, 2008, s. 61).

1.3.5 Bemyndigelse

Bemyndigelse, eller myndiggjøring betyr å overføre makt fra den sterke til den svake part i relasjonen. Det engelske ordet *empowerment* er mer brukt, men jeg velger også å bruke bemyndigelse, fordi Stang (1998) bruker det i sin bok. Bemyndigelse fremmer blant annet bruk av den svakes krefter, muligheter og ressurser. Sentralt i tanken om bemyndigelse er at den svake skal ha mulighet til medbestemmelse i saker som omhandler ham, samt autonomi og innflytelse (s.12). Stang (1998) skriver først og fremst om bemyndigelse i helsetjenesten, men sier samtidig at det hun skriver om makt og bemyndigelse også kan brukes i andre sammenhenger der mennesker opplever umyndiggjøring eller maktesløshet (s. 13).

1.4 Sjelesorg i et historisk perspektiv

Jeg vil i dette underkapitlet gi en kort historisk sammenfatning av sjelesorg, fra gammeltestamentlig tid til våre dager.

Grevbo (2006) skriver at sjelesorgen har sin forhistorie i de gammeltestamentlige skrifter og fra antikkens Hellas. I Sokrates' forsvarstale fra ca. 400 f.Kr. finnes det uttrykk som kan kobles til sjelesorg. Sokrates uttrykker viktigheten av å «sørge for sjelen», fordi sjelen er det eneste vi bærer med oss inn i evigheten (s. 31–32).

Sjelesorg med opprinnelse fra Det gamle testamente, er knyttet til Guds kjærlighet og omsorg for menneskene. Formen var imidlertid noe annerledes enn sjelesorg som utøves i dag. Kjennetegn var forskjellige former for konfrontasjon, ritualer og rådgiving fra kloke mennesker (Grevbo, 2006, s. 42).

Når vi beveger oss inn i det nytestamentlige synet på sjelesorg, er Jesu tale og gjerninger viktige. Hans barmhjertighet, omsorg for de utstøtte, helbredelse av syke og bruk av lignelser

var grunnleggende i Mesterens virke. Jesus var også konfronterende mot hovmodige og nedbrytende krefter og nådig i møte med et knust hjerte. (Grevbo, 2006, s. 48).

I oldkirken hadde ørkenfedrene en spesiell posisjon når det gjaldt sjelesorg. De levde et liv i bønn og stillhet i tillegg til nøye studier av skriftene, noe som førte til dyp selvinnsikt som var til hjelp for mennesker som kom til sjelesorg. Formen var preget av ydmykhet, sunn vurdering av troen og livet, samt at de aksepterte medmenneskene uten forbehold (Grevbo, 2006, s. 59–60).

Basilios den store er kanskje mest kjent for kampen for kristologien ved kirkemøtet i Nikea 325 e.Kr. Han regnes imidlertid også som far til kirkens trinitetslære som innebærer forankringen i Gud, Jesus og Den Hellige Ånd. Gregor av Nazians er også en av oldkirkens kjente sjelesørgere. Han gav blant annet inspirasjon til Gregor den store sitt verk om sjelesorg. Boken tar for seg sjelesørgeren som veileder og hyrde med ydmykhet og klokskap som overordnede egenskaper. Redskaper i sjelesorgsamtalen var erfaring og Guds ord (Okkenhaug, 2002, s. 24; Grevbo, 2006, s. 61, 63 & 72).

Hildegard av Bingen levde på 1100-tallet, en tid preget av indre kirkelig strid og vranglære. I hennes sjelesorg var det harmonien mellom mennesket, skaperen og jorden som var sentral. I tillegg var menneskets søken etter Gud av stor betydning, da dette skaper grunnlag for dialog som viser til den relasjonen mennesker og Gud fra begynnelsen av var ment å ha til hverandre (Grevbo, 2006, s. 73–74).

Grevbo (2006) skriver at hos Luther var sjelesorgen selve kjernen i reformasjonen (s. 79). Luther sier at «teologi er sjelesorg og sjelesorg er teologi, og da teologi først og fremst forstått som situasjonsbestemt formidling av rettferdiggjørelseslæren.» Sentralt i Luthers tanker om sjelesorg er trøst, og hans trøsteteologi med forankringen i Guds ord (s. 92).

Kjennetegnet på pietistisk sjelesorg på 1700-tallet var en inderlighet av å leve et hellig liv for Gud. Salmer fikk stor betydning i forbindelse med sjelesørgerisk oppbyggelse, og i tillegg ble sjelesorg som en samtale viktig, både som gruppe og individuelt. Det vanlige menneskets sjelesørgeriske ansvar ble understreket (Grevbo, 2006, s. 142).

I opplysningstiden ble menneskets fornuft og humanitet satt høyt. Verdier som respekt, toleranse, selvstendighet og frihet var viktig. Sjelesorgen kom nå i kontakt med andre vitenskaper, som pedagogikk og psykologi. Dette førte til nye teologiske utdanningsformer, og man hadde et ønske om at sjelesorgen skulle få en reformering som kunne føre til utvikling (Grevbo, 2006, s. 157).

Hans Nielsen Hauge har også påvirket sjelesorgen i flere retninger gjennom sitt virke. Huges teologiske tanker talte for å føre et etisk respektert liv, der sosialt engasjement og omsorg for medmennesket ble viktig. Han delte også slike tanker med sine venner for å hjelpe dem til et mer helhetlig liv i Kristus. Hauge var åpen for det religionpsykologiske, og sammen med det sjelesørgeriske gav det innsikt i alle de fasetter et kristent følelsesliv kan bestå av (Grevbo, 2006, s. 175).

Søren Kierkegaards forfatterskap er mettet med sjelesørgeriske impulser, og har vært med å påvirke internasjonal sjelesorg. Kierkegaard har også spilt en sentral rolle når det gjelder å trekke inn psykoterapi og psykologi i sjelesorgen. Han var opptatt av sjelesørgeren sin egenomsorg, trøsten i Kristus, møte med enkeltmennesket der det er, samt å legge vekt på menneskenes ulikhet (Grevbo, 2006, s. 192–193).

Fra 1800- og 1900-tallet er det også en lang rekke sjelesørgere som hadde fortjent og blitt nevnt for sine gjerninger, men herfra velger jeg å skrive kort hva som kjennetegnet sjelesorgen på den tiden og frem til i dag.

Bibelen var og er forankringen i sjelesorgen. Rådgiving, formaning og undervisning var det som preget sjelesorgen på første halvdel av 1900-tallet. Presten var representanten som formidlet Guds ord og tok ledelsen i samtalen, noe som på flere måter ikke var noe nytt ut ifra et historisk perspektiv. I mellomkrigstiden ble det derimot uenighet om hvorvidt terapi hadde sin plass i denne kerygmatiske sjelesorgretningen. Den tyske teologen Hans Asmussen var en av flere som mente at å blande terapi og sjelesorg var en fare som kunne endre forståelsesrammer og språk. I dag er ikke konflikten mellom sjelesorg og terapi så markert. Nå bruker mange sjelesørgere en konfidentorientert sjelesorgretning der psykologen Carl Rogers' samtaleterapi og Paul Tillichs teologi er sentral. Tillich kobler sammen troen og den menneskelige erfaringen (Okkenhaug, 2002, s. 11 & 15–16).

Sjelesorg er et tilbud de fleste kirker og menigheter har. Det mest vanlige er at prester, pastorer eller diakoner har rollen som sjelesørger, men mange steder er også lekfolk sjelesørgere enten individuelt eller i sorggrupper. På Institutt for sjelesorg i Modum holdes det kurs i sjelesorg, i tillegg tilbyr noen høyskoler sjelesorgutdanning. Andre organisasjoner og bevegelser som tilbyr sjelesorg er Kirkens SOS, ulike retreatsteder og forskjellige samtalesentere rundt omkring i landet (Okkenhaug, 2002, s. 21–22).

1.5 Oppgavens videre oppbygning

Kapittel to inneholder teori om makt (Stang, 1998) og roller (Okkenhaug, 2002), som jeg bruker for å svare på problemstillingen min. Jeg vil gjøre rede for hvordan makt kan forstås i denne sammenheng, og hvordan hjelperen, sammen med den andre, kan skape et godt maktforhold i relasjonen. Stang (1998) skriver om makt der hun skiller mellom «makt til» og «makt over». Hun beskriver «makt over» som en patriarkalsk form for makt, mens «makt til» beskrives som noe positivt der begge parter samarbeider mot en felles løsning (Stang, 1998, s. 44). Hun skriver også om bemyndigelse som en bestemt måte å bruke makt på (Stang, 1998, s. 42).

I tillegg til sjelesorgretninger som konfidentsentrert sjelesorg, der konfidenten står i sentrum (Okkenhaug, 2002, s. 16) og kerygmatiske sjelesorg, der det overordnede er å forkynne Guds ord (Okkenhaug, 2002, s. 15), trekker Okkenhaug frem ulike roller sjelesørgeren kan bruke i en sjelesorgsamtale. Hun skriver blant annet om rollen som håpets medvandrer, den kloke dåre og rollen som hyrde (Okkenhaug 2002, s. 48–51)

I kapittel tre tar jeg for meg metoden jeg har valgt. Valg av metode betyr hvilken vei man velger for å nå målet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 140). Jeg har valgt kvalitativ metode, som brukes for å si noe spesifikt angående sosiale mønstre innenfor et bestemt område (Johannessen et al., 2015, s. 95). I forbindelse med denne metoden brukte jeg semistrukturert intervju (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46), der formålet er å få frem informantenes erfaring og kunnskap angående makt og roller i sjelesorgsamtalen.

I kapittel fire, som er analysekapitlet, analyserer jeg de transkriberte intervjuene. Jeg undersøker hva informantene sier om makt og roller i sjelesorgsamtalen. Deretter følger drøftingskapitlet, der jeg drøfter teorien opp mot de svarene jeg har fått fra mine informanter. Til slutt kommer jeg med en oppsummering, samt en oppfordring til hva det kunne være interessant å forske videre på i forbindelse med sjelesorg.

2 Teori

I dette kapitlet vil jeg legge fram teori som gjør rede for fenomenene roller og makt som problemstillingen min inneholder.

2.1 Makt

Jeg vil i dette underkapitlet si noe om makt generelt. Jeg vil gjøre rede for hva det innebærer å ha makt over noen eller velge å gi noe av makten videre til den andre, samt hva som må ligge til grunn for at makt kan oppstå. I forbindelse med å gi «makt til», er det også naturlig å ta med bemyndigelsesbegrepet. Til slutt i dette underkapitlet, vil jeg ta for meg makt i sjelesorgsamtalen med et underpunkt om *empowerment*.

Jeg vil i hovedsak bruke boken «Makt og bemyndigelse», skrevet av Ingun Stang (1998). Hun skriver fortrinnsvis om makt i helsetjenesten og viser ofte til en sykepleier/pasientrelasjon. Stang nevner ikke sjelesørger eller konfident. Imidlertid skriver hun at fordi boken retter blikket mot makt og bemyndigelse i forholdet mellom en som hjelper og en som blir hjulpet, kan den også høyst sannsynlig være av interesse i andre sammenhenger der det er en hjelper/mottakerrelasjon. Siden Stang bruker begreper som fagperson, bruker, hjelper og skriver om «hva sykepleiere og andre fagutøvere kan gjøre for å unngå å bruke makt slik at pasienter eller andre hjelpetrequende blir maktesløse eller umyndiggjort», mener jeg at mye av det hun skriver om makt og bemyndigelse, også kan peke på relevante perspektiver for sjelesørgere og konfidenter (Stang, 1998, s. 11). Når jeg omtaler hennes perspektiver, vil jeg ikke bruke begrepene sjelesørger og konfident, fordi hun ikke eksplisitt skriver om sjelesorg. Derimot vil jeg bruke begrepene hjelper og den hjelpetrequende, som kan relateres til en hjelpende samtale som kan foregå både i helsetjenesten og i sjelesorgrommet.

Max Weber sin definisjon av makt er som følger: «Ved makt vil vi her alment forstå et eller flere menneskers sjanse til å sette gjennom sin egen vilje i det sosiale samkvem, og det selv om andre deltakere i det kollektive liv skulle gjøre motstand» (Weber, 2000, s. 51). Makt er i mange sammenhenger forstått som noe negativt, som for eksempel tvang eller maktmisbruk

(Stang, 1998, s. 41). Jeg ønsker å undersøke den usynlige makten som oppstår i en relasjon mellom en som hjelper og en som er hjelpetrengende. Stang (1998) skriver at hjelperen som oftest sitter med mesteparten av makten, ettersom det er den hjelpetrengende som kommer og ber om hjelp (Stang, 1998, s. 48). Hjelperen kan bruke denne makten positivt ved å anerkjenne den hjelpetrengende sine tanker og meninger, slik at maktforholdet dem imellom blir mer jevnbyrdig (Stang, 1998, s. 43–44).

Som allerede nevnt, deler Stang (1998) makt opp i to kategorier. Hun sier det er forskjell på «makt over» og «makt til». Å ha makt over noen er kanskje den vanligste oppfatningen av hva makt er. Denne måten å forstå makt på, oppfattes muligens av mange som en gammeldags patriarkalsk form for makt, der eldre menn sitter og bestemmer (Stang, 1998, s. 43–44; Nilstun, 2022).

Det å ha «makt til» er ikke forbundet med noe patriarkalsk og negativt, men derimot med noe positivt. Relasjonen er preget av at ingen av partene har kontroll eller dominans over den andre, men et fremtredende element i relasjonen er at maktforholdet er mest mulig symmetrisk, slik at den som søker hjelp føler seg respektert for sine meninger og valg. Hjelperen sitter med kunnskap, kompetanse og erfaring, med andre ord har han «makt til» å hjelpe den hjelpetrengende til å uttrykke hva hans mål er, samt hva slags midler som må til for å nå målet. Denne formen for makt innebærer ikke at hjelperen presser den andre til å godta hans forslag til løsning, men med sin kompetanse gå et stykke vei sammen og hjelpe ham til selv å komme med løsningen (Stang, 1998, s. 43–44 & 46).

For at makt skal oppstå, må det ligge noen forutsetninger til grunn. For det første kan ikke makt oppstå uten at to eller flere personer har en relasjon til hverandre. Denne makten utøves enten indirekte eller direkte (Stang, 1998, s. 44).

Direkte maktutøvelse skjer som oftest når to eller flere personer oppholder seg fysisk i samme rom. Rommet kan både være av formell og uformell art. Antallet deltakere i beslutningsrommet kan også variere. Direkte maktutøvelse strekker seg ikke ut over tid, men skjer der og da når avgjørelsen tas. Definisjonsmakt hører også inn under direkte maktutøvelse. Den i rommet som har mest innflytelse til å få gjennomslag for hvilke saker på dagsordenen som er mest viktig, har definisjonsmakt og utøver dermed direkte makt (Stang, 1998, s. 44 & 61).

Indirekte makt inkluderer også det som skjer både direkte før og direkte etter en beslutning er tatt. Det er altså en utvidelse av det direkte maktperspektivet. Grunnet redusert kapasitet eller uvilje til å gjennomføre beslutninger som allerede er tatt, skjer det som kalles en siling av saker. Innenfor indirekte makt kan det også skje en siling etter at beslutningene er tatt. Implementeringsfilteret fungerer ved at beslutninger som er tatt, aldri blir gjennomført, eller så blir det gjort med en annen fremgangsmåte enn det som var bestemt. Indirekte makt utføres av de mektige, fordi de har makt til å sile ut saker som kan være konfliktfylte, utfordrende eller true deres stilling. Denne type makt kan, i motsetning til direkte makt, også skje uten fysisk kontakt med de andre i beslutningsprosessen (Stang, 1998, s. 44 & 62–63).

En annen forutsetning for at makt kan oppstå, kalles maktferdigheter. En av disse ferdighetene kan være kommunikasjon. Å ha en troverdig stemme, gode argumenter og å spille på personers følelser, er faktorer som maktutøveren kan bruke for å oppnå makt. Andre ferdigheter er kunnskap og engasjement (Stang, 1998, s. 44–45).

Maktkilder er den tredje forutsetningen for makt som Stang (1998) nevner. Et eksempel er informativ makt. Der det er flere som trenger, eller ønsker informasjon som en annen besitter, kalles det informasjonsmakt. Denne makten foregår slik at den som sitter med informasjonsmakten, det være seg hjelper eller hjelpemottaker, er den som bestemmer og styrer flyten av informasjonen, samt bestemmer hvem informasjonen skal gå til.

Informasjonsmakt er også å holde igjen informasjon (s. 46).

At makt oppfattes som noe positivt, er den fjerde forutsetningen for at makt oppstår i en relasjon. Det at man føler makten som en fordel, kan bety at det begås urettferdighet, men det kan også føre til at man bruker makten til å gjøre noe godt. Når vi oppdager at vi har makt, oppleves det i de fleste tilfeller som noe nyttig og bra i seg selv. Hvis ikke, vil man mest sannsynlig ikke ta makten i bruk (Stang, 1998, s. 47).

Den siste forutsetningen for maktutøvelse er selvtillit. Selvtillit handler om en persons oppfatning av seg selv som erfaren eller uerfaren på et felt. Det å ha høy selvtillit gir mot til å handle, og man dveler ikke ved tanken om å mislykkes. Hvis det er noe personen har lyktes med flere ganger tidligere, fører det til en høy grad av selvtillit, og han lar seg i liten grad påvirke av andres meninger (Svartdal, 2020). Hvis man derimot har lav selvtillit og er redd for

å feile, er det en fare for at man er lett påvirkelig, noe som fører til at man ikke er i stand til å bruke eller utøve makt (Stang, 1998, s. 47–48).

Ifølge Stang (1998) blir «makt over» oppfattet som en patriarkalsk og negativ form for makt som ofte uttrykkes som befalinger eller trusler. «Makt til» gir derimot den hjelpetrengende mulighet til å bestemme i saker som er avgjørende for ham og tar hensyn til hans oppfatning om hva som er mest nyttig (s. 43–44). Det er da nærliggende å tenke at makt i form av «makt til», kan knyttes til begrepet bemyndigelse som jeg omtaler i underpunktet som følger.

2.1.1 Bemyndigelse

Bemyndigelse er kanskje et ord som ikke er så mye i bruk lenger, men det har sin opprinnelse fra 1960-tallets «sosiale aksjoneringsideologi», samt 70-tallets selvhjelpsperspektiv. Myndiggjøring har muligens tatt over for bemyndigelse, men Stang (1998) bruker bemyndigelse fordi hun mener at både ordforklaringen og oversettelsen fra det engelske ordet *empowerment* er så godt som det samme som for ordet bemyndigelse. Sentralt og viktig i både *empowerment* og bemyndigelse er medbestemmelse og deltakelse, samt å overføre myndighet og makt og å gjøre mennesker i stand til noe (s. 14 & 17–18).

Begrepet bemyndigelse brukes innenfor en rekke fagområder som for eksempel sosiologi, pedagogikk, sykepleie og sosialt arbeid, og kan derfor brukes som strategi og holdning innenfor en rekke ulike fagområder. I tillegg kan bemyndigelse relateres til flere grupper av mennesker som er hjelpetrengende. Jeg mener derfor at Stang sitt syn på bemyndigelse også passer i en sjelesorgkontekst, der hjelperen kan bruke sin makt til å motvirke den hjelpetrengende sin maktesløshet og i tillegg overføre noe av sin makt til den hjelpetrengende for å utjevne maktforholdet i relasjonen (Stang, 1998, s. 11–13).

Det finnes flere definisjoner på bemyndigelse. Den amerikanske psykologen Julian Rappaport var den personen som på begynnelsen av 1980-tallet først tok i bruk dette uttrykket i forbindelse med psykisk helsearbeid. Hans litt enkle og generelle definisjon av begrepet er følgende: «Bemyndigelse er en prosess, og er den måten som mennesker, organisasjoner og

lokalsamfunn [communities] oppnår mestring over livet på» (Rappaport, 1984, sitert i Stang, 1998, s. 23). Han legger videre til at forskjellige kontekster og ulike typer mennesker som er involvert, kan gjøre at prosessen vil variere (Stang, 1998, s. 23–24).

Bemyndigelse er et dialektisk begrep som er vanskelig å gripe. Derfor er bemyndigelse ikke så lett å definere på *en* bestemt måte på grunn av begrepets variasjonsrikdom. Nettopp på grunn av variasjonen, er det flere som har kommet med definisjoner av bemyndigelse. Som Rappaport sier, vil innholdet i prosessen variere ut ifra hvilke mennesker som er involvert, hvilken kontekst det er snakk om og om den hjelpetrengende opplever situasjonen som krenkende eller ikke. Med det mener han at to personer kan oppleve bemyndigelse ganske ulikt. Bemyndigelse finnes derfor i flere ulike variasjoner både i resultat og innhold. Det er viktig å være oppmerksom på denne variasjonsrikdommen i forbindelse med bemyndigelsesbegrepet, og ikke ha et klart skille på hva som er bemyndigelse og ikke, fordi vi alle er ulike individer. Det som har betydning for den ene, har nødvendigvis ikke like stor betydning for den andre. (Stang, 1998, s. 24 & 26–27).

Stang (1998) mener at makt og maktesløshet er viktige aspekter som en definisjon av bemyndigelsesbegrepet bør inneholde, og kommer her med sin definisjon:

Bemyndigelse er en psykososial prosess hvor det skjer en maktoverføring på individ- og/eller systemnivå fra mennesker som har makt og innflytelse til mennesker som opplever å mangle kontroll over sentrale faktorer i sitt liv, slik at de sistnevnte gjennom erkjennelse av egne ressurser og muligheter blir gjort i stand til å få kontroll over de faktorene som de opplever som viktig for dem, og som dermed gir dem muligheten til å mestre sine liv og sine omgivelser (s. 24).

Det grunnleggende i bemyndigelsestanken er selvbestemmelse og autonomi som gjør at den hjelpetrengende selv tar i bruk sine egne muligheter og ressurser i samarbeid med hjelperen, slik at livssituasjonen endrer seg til det bedre. Men en fare er at hjelperen inntar en rolle og en holdning som bærer preg av at det er han som er fagpersonen i samtalen, og det er han som sitter med mesteparten av makten og det er han som vet best hva den hjelpetrengende behøver for å få det bedre. Denne holdningen og tankegangen passer ikke med bemyndigelsestanken. Bemyndigelse innebærer å overføre makt til den hjelpetrengende. Dette betyr å gi den hjelpetrengende myndighet til å selv bestemme hvilke faktorer som er

viktig i vedkommende sitt liv. Det kan gjøres for det første gjennom å fremme den hjelpetregende sine muligheter og ressurser, for det andre stimulere den hjelpetregende sine krefter og for det tredje, minske stressfaktorer hos den hjelpetregende. Sentralt i tanken om bemyndigelse er at den som trenger hjelp, lærer seg å bruke eller bruker sine iboende muligheter og ressurser sammen med hjelperen, slik at den hjelpetregende sin livssituasjon forbedres (Stang, 1998, s. 12–13).

En annen viktig faktor i bemyndigelse er å ha full oppmerksomhet på at den hjelpetregende er et subjekt og ikke et objekt. I en relasjon vil det si å forsøke å sette seg inn i den hjelpetregende sin situasjon og ikke være for opptatt av å skulle løse problemet raskest mulig. Stang (1998) skriver om dette som personorientering versus problemorientering. Hjelperen skal bedrive omsorg og ikke terapi. Omsorg og empati vises sterkere når man har et subjektperspektiv på den hjelpetregende. Med i subjektperspektivet er det også av stor betydning hvilke holdninger og verdier hjelperen innehar, samt hans væremåte. I tillegg hører også de etiske prinsipper med, der autonomiprinsippet er fremtredende. Ved å løfte opp autonomiprinsippet i relasjonen blir også den hjelpetregende løftet opp og får muligheten til selvbestemmelse. Dermed opplever han seg selv og sine valg som unike og viktige. Å sette personorientering foran problemorientering, innebærer å utføre handlinger som oppfattes som omsorgsfulle av den hjelpetregende, til forskjell fra å sette inn handlinger som er rettet inn på hans situasjon for å løse hans problem (Stang, 1998, s. 176–178; Ursin, 2021).

Hvis bemyndigelse skal oppsummeres i noen korte setninger, er det først og fremst at den hjelpetregende sin verdighet blir tatt på alvor (Stang, 1998, s. 186–187). En betingelse er da at etiske prinsipper som autonomi blir benyttet av hjelperen, i interaksjonen med den hjelpetregende, slik at han kan ta sine egne valg. Hjelperen løfter da den hjelpetregende sin verdi som menneske ved å overføre makt fra seg selv til den hjelpetregende. På den måten blir han gjort i stand til å kontrollere de tingene i livet som er de mest viktige for ham. Dette er bemyndigelse der menneskeverdet overskygger objektivisering og paternalisme. Objektivisering og paternalisme er «rusk» som fort kan snike seg inn i en relasjon, der hjelperen oftest med god hensikt fokuserer mer på å løse den hjelpetregende sitt problem, enn først å spørre hva som er viktig for ham akkurat nå og hvordan hjelperen kan være med å støtte ham. Ved at den hjelpetregende får bestemme dagsordenen, skjer det en

maktoverføring og skaper en subjekt/subjekt-relasjon som fører til verdighet og tillit i relasjonen (Stang, 1998, s. 186–188).

Som nevnt ovenfor mener jeg at flere av Stang (1998) sine perspektiver på makt mellom hjelper og en som er hjelpetrengende, også passer godt i en sjelesørger/konfidentrelasjon. Ifølge Bunkholt (2011) er det i sjelesorgsamtalen eller i et møte mellom to mennesker der den ene er profesjonell, en asymmetrisk relasjon med påfølgende maktutfordringer som er aktuelle også i andre profesjoner (s.5). Dette kan knyttes til det Stang (1998) skriver, nemlig at i de fleste relasjoner der det er en hjelper og en hjelpetrengende, vil det også være en maktasymmetri (s.48).

2.1.2 Makt i sjelesorgsamtalen

Som tidligere nevnt er diakoni kirkens omsorgstjeneste, og sjelesorg er en del av denne tjenesten. Sjelesorg innebærer i mange tilfeller å hjelpe mennesker i nød (Dnk, 2020, s. 4 & 12). Utrykkene «hjelpe mennesker i nød» og «barmhjertighet», har imidlertid vært diskutert. Dette fordi barmhjertighet og å skulle hjelpe mennesker i nød, skaper i mange tilfeller en ovenfra og ned-holdning. Kirken er den sterke som hjelper, og den som hjelpes er den svake (Kleiven, 2006, s. 12). I tillegg kan det i verste fall bli slik at hjelperen gjør den som skal hjelpes, til et objekt eller et middel for å fremheve seg selv eller dekke egne behov (Stifoss-Hanssen, 2009, s. 172). I dette underpunktet skal jeg prøve finne ut hvordan makten kan brukes i sjelesorgsamtalen, da det også er nærliggende å se på hvordan Jesus brukte makten han hadde.

Å bruke makt i diakonien er ifølge Kleiven (2008) å gi myndighet og makt til dem Jesus kaller «de minste». De skal også bli sett på som et subjekt og med samme verdighet, på lik linje med den sterke i relasjonen, slik at det oppstår et subjekt/subjekt-forhold. Det betyr ikke at maktperspektivet er likt, men ved å være klar over maktasymmetrien er det en grobunn for at det kan skapes en gjensidig likhet når det gjelder verdighet og verdi. Det motsatte er ifølge Jill Merethe Loga noe hun kaller for «objektiverende filantropi» eller «godhetens asymmetri» (Loga sitert i Kleiven, 2008, s. 61). Dette oppstår når den sterke i relasjonen sitter med et overskudd av godhet som han øser ut over den svake for å stille sin egen

følelse av medlidenhet. Dette gjøres ikke ved å være i smerten sammen med den svake, men med en viss avstand som gjør den andre til et objekt og ikke til et subjekt (s. 61).

Ved å bruke betegnelsene den svake og den sterke i en relasjon, fortelles det hvordan maktperspektivet mellom de to i relasjonen er. I tillegg kan det være en fare for at den svakes verdi i relasjonen blir redusert. Den svake i relasjonen er derfor i behov av ivaretagelse og vern, for at han skal oppfatte seg selv som like verdifull som den sterke. Makt brukt i diakonien, kan være med på nettopp dette, å skape en subjekt/subjekt-relasjon der begge har lik verdi og verdighet (Kleiven, 2008, s. 61). Ved å heller bruke begrepene «den ene» og «den andre», vil det ifølge familierapeut og psykiater Tom Andersen, fremheve jevnbyrdigheten i relasjonen. I tillegg sier han at det er av stor betydning å konsentrere seg om det de to er sammen om i samtalen, snarere enn at den ene skal forstås som eksperten i dialogen (Andersen, 1999, i Bunkholt, 2011, s. 12).

Marit Bunkholt (2011) skriver i sin artikkel «Makten og samtalen» om hvordan makt utspiller seg i en profesjonell samtale i en kirkelig kontekst, og hvordan makten på best mulig måte kan håndteres i samspill med konfidenten (s. 4). Bunkholt (2011) ønsker å finne ut hvordan sjelesørgeren og konfidenten sammen kan håndtere makten i sjelesorgsamtalen. En forutsetning er at samtalen er konfidentsentrert. Det konfidenten bringer inn i samtalen skal ha fokus (s. 5). Samtidig kommer både konfidenten og sjelesørgeren med sine liv og alt hva det innebærer. I møtet på det aktuelle stedet skapes det noe nytt mellom de to. Når stedet der de to møtes knyttes til den profesjonelle i samtalen, er det vanlig at rollene trer tydelig frem, der den profesjonelle sitter med ansvaret i samtalen. Forholdet kan oppfattes som komplekst, og det kan bli skapt en uforutsigbar situasjon, men det kan også oppstå muligheter og frihet (s. 6–7).

Ifølge Stang (1998) kan som nevnt ikke makt i seg selv beskrives som verken noe negativt eller positivt (s. 41), noe Bunkholt (2011) slutter seg til. Men måten makten håndteres eller brukes på, kan føre til forverring av livet til den andre, men også til forbedring. Som profesjonell sitter sjelesørgeren med mer makt enn den andre. Makten er der uansett om den profesjonelle føler seg i en overmaktposisjon eller ikke (s. 7). Bunkholt (2011) kaller denne makten for «utgangsmakt» som betyr at makten er i sjelesørgerens favør, fordi det er

konfidenten som ønsker hjelp (s. 8). Sjelesørgeren har da et ansvar til å forvalte denne makten ved å fordele den slik at makten blir mer jevnbyrdig (s. 14).

For å oppnå mer jevnbyrdighet i relasjonen, trekker Bunkholt (2011) frem dialog. Anne Hege Grung, som har arbeidet med religionsdialog, sier at dialog er «et møte ansikt til ansikt mellom likeverdige parter» (Grung, 2005, sitert i Bunkholt, 2011, s. 12). Å se til profesjonelle som jobber med dialogarbeid, kan gi sjelesørgeren mulighet til et godt og jevnbyrdig møte med den andre, tross kompleksiteten (s. 12). Som nevnt over skriver Bunkholt om Tom Andersen sin holdning om å fokusere på saken som bringes inn i samtalen. Bunkholt skriver imidlertid at fokus på saken ikke beskytter fullt og helt mot maktmisbruk, men kan vise vei til en samtale der gjensidighet mellom de to er det sentrale (s. 12).

Ifølge Bunkholt (2011) har også dialog og gjensidighet nære bånd. Hun skriver at dialog bør være en viktig del av den profesjonelle sin holdning og innstilling når de to møtes. Gjensidighetskraften kommer til utløp når begges ord kommer i spill og dreier seg om saken den andre bringer inn i samtalen. I den forbindelse er interessen for det den andre bringer inn i samtalen, viktig. Bunkholt (2011) løfter fram dialogen i vennesamtalen som et forbilde. I vennesamtalen er begge på likefot. Hun sier at interessen som preger en slik samtale, også bør prege en sjelesorgsamtale. I en sjelesorgsamtale, som i vennesamtalen, er det ikke alltid enighet, men den er spørrende, lyttende og gjensidig, og begge deltar (s. 13).

Bunkholt (2011) skriver videre om gjensidighet som holdning og som virkelighet. Gjensidighet i en profesjonell relasjon dreier seg om ansvarsdeling og et ønske om å være oppriktig og sann i dialogen med den andre. I tillegg er samarbeid et bidrag til å svekke den profesjonelle sin mulighet til å gjøre den andre til et objekt. Det kan nemlig være fristende i kraft av sin posisjon å mene at jeg er eksperten som sitter med de nødvendige ferdigheter og fagkompetanse, og dermed setter sjelesørgeren seg selv i en dominerende posisjon (s. 12–13).

For at en jevnbyrdighet i en sjelesorgsamtale skal kunne oppstå, er det nødvendig at sjelesørgeren, som er den som har «utgangsmakten», gir makt til eller myndiggjør den andre. Ifølge Stang (1998) er det å gi «makt til» å vise aktelse for den hjelpetrequende sine meninger og valg, samt samarbeid, noe som innebærer delt ledelse i relasjonen (s. 43–44). «Makt til» innbyr også til en åpen dialog der gjensidighet dominerer relasjonen (Kleiven,

2006, s. 6). Begrepet «makt til» kan ifølge Stang (1998) også knyttes til bemyndigelse eller *empowerment* (s. 44). Kleiven (2006) skriver om *empowerment* som noe styrkende og bemyndigende for den hjelpetrengende i relasjonen for å klare å mestre sine utfordringer (s. 6). Kleiven (2006) skriver videre om Jesu bruk av makt som et forbilde. I stedet for å bruke sin makt til å tre inn som konge over Israel for å befri landet fra den romerske okkupasjonsmakten, brukte Jesus sin makt til å tjene. Jesus viser med det diakoniens kjerne, nemlig at makten den ene har, skal brukes til å betjene den andre, noe som skaper samhørighet og fellesskap, i tillegg til en delaktighet i den andres liv (s. 7).

Ved at den med mest makt i relasjonen, gir av sin makt til den andre, fører til at den usynlige makten blir synlig. Strukturelle omstendigheter synliggjøres og bevisstgjøres, og det bygges respekt for den maktasymmetrien som ligger i relasjonen. Oppfattelsen av maktens innhold er avhengig av hvor man står, og hvem man ser. Åpen dialog er derfor nødvendig for at makten utøves med gjensidig respekt (Kleiven, 2006, s. 6–7).

Jesu bruk av makt er et forbilde for diakonien. Det fundamentale i Jesu bruk av makt, var at han brukte et bemyndigende maktspråk som gav hvert menneske mulighet til å bli det som Gud opprinnelig hadde tenkt, nemlig hans barn. «Diakoni er ikke å gå i maktens tjeneste, men å bruke makten til å tjene. Kirkens maktspråk er diakonal maktutøvelse» (Kleiven, 2006, s. 11).

2.1.3 Empowerment i sjelesorgsamtalen

Frigjøring, autonomi og uavhengighet er tre sider ved *empowerment* som er viktige i sjelesorgsamtalen. Det er også av stor betydning å se disse sidene i sammenheng med fellesskapet, den sosiale konteksten, konfidentens ansvar og gjensidig avhengighet (Dillen, 2014, s. 155).

Autonomi betyr selvstyre, der det er personen selv som bestemmer sine handlinger og grunnlaget for dem (Slåttholm Sagdahl, 2019). Likevel er det ikke slik at autonomi i forbindelse med *empowerment* utelukker ansvar og avhengighet. Tvert imot er tilknytning til og avhengighet av den sosiale konteksten noe som bemyndiger og støtter konfidenten.

Ifølge Van Regenmortel er nettopp det å skape relasjoner mellom grupper og mennesker midler som kan styrke de sårbare. Sjelesorgsamtalen kan være et sted for autonomi og å koble mennesker sammen i et gjensidig avhengig nettverk med hverandre og den oppløftende Gud. I tillegg til autonomi er gjensidighet, respekt, dialog og en ekte interesse fra sjelesørgerens side avgjørende for å få til myndiggjøring (Van Regenmortel i Dillen, 2014, 155–156).

I en sjelesorgsamtale vil det alltid være en ujevnbyrdighet mellom sjelesørger og konfident. Sjelesørgeren sitter med makt som han ønsker å bruke til det beste for konfidenten. *Empowerment* betyr at sjelesørgeren bruker sin makt til å myndiggjøre konfidenten (Klevberg & Fagerli, 2021, s. 98–99).

Målsettingen med *empowerment* i sjelesorgsamtalen er at konfidenten skal få mulighet til å føle at det er han som har kontrollen i eget liv og kan ta egne avgjørelser. Konfidenten er da i behov av vern fra sjelesørgerens forhåpninger om konfidentens fremtid. Selv om disse forhåpningene skulle være aldri så gode, er poenget at konfidentens og sjelesørgerens forhåpninger kanskje ikke er de samme. Det er viktig at sjelesørgeren er oppmerksom på dette og heller hjelper konfidenten til å rive seg løs fra den makten som er i funksjon mellom dem. *Empowerment* fungerer derfor ikke slik at konfidenten velger å tilpasse seg etter sjelesørgerens veiledning eller råd, men bli satt i stand til å handle ut fra egne verdier. *Empowerment* er viktig fordi forholdet mellom de to kan være preget av tilpasning og idealisering. For å få bukt med egne utfordringer i livet kan det være fristende å ta i bruk sjelesørgerens verdier og svar på kompliserte livsutfordringer. Selv om det ikke er å underordne seg eller føye seg etter sjelesørgerens råd og veiledning vil det være en slags tilpasning som ikke er fullt og helt konfidentens eget valg, men psykologiske krefter som påvirker konfidenten, fordi han raskt ønsker å få løst sine problemer. Legitimiteten i sjelesørgerens makt er å bruke denne makten slik at konfidenten kan vinne mer av seg selv (Henriksen, 2021, s. 168)

2.2 Sjelesørgerens ulike roller i sjelesorgsamtalen

Berit Okkenhaug sin bok «Når jeg ser ditt ansikt - innføring i kristen sjelesorg», er utgangspunktet når jeg skal definere ulike roller sjelesørgeren kan ta i bruk overfor konfidenten i forbindelse med en sjelesorgsamtale.

Det kan være lett, og kanskje trygt, å skape sin egen «stil» som sjelesørger. Likevel er det nyttig å kunne variere mellom forskjellige måter å opptre på i sjelesorgsamtalen, slik at sjelesørgeren ikke stivner i et visst mønster (Okkenhaug, 2002, s. 48).

Okkenhaug (2002) gjør rede for flere metaforer sjelesørgeren kan innta i en sjelesorgsamtale (s. 48–51). Jeg har valgt å bruke ordet rolle i stedet for metafor, fordi en rolle er en måte å opptre på i en relasjon, noe jeg mener passer bra i denne sammenhengen.

Sjelesørgeren trenger å mestre ulike roller når han møter ulike konfidenter med forskjellige problemstillinger (Okkenhaug, 2002, s. 48). Okkenhaug (2002) skriver at alt det menneskelige vedkommer sjelesorgsamtalen. Det betyr at det ikke bare er det religiøse som er tema i samtalen, men også hverdagslige problemstillinger. Dette stiller krav til sjelesørgerens kunnskap og innsikt, men han må også se sin begrensning og henvise videre til andre om nødvendig (s. 43).

Jeg skal i dette underkapitlet ta for meg tre ulike roller sjelesørgeren kan benytte seg av. Den første er hyrderollen, en bibelsk metafor som i dag kobles til en lederrolle. Ved at «hyrden» kan ha en tendens til å ta seg selv litt for alvorlig, kan rollen som «den kloke dåre», fremstå som enkel og kanskje litt naiv, men sannferdig og profetisk. I rollen som «medvandrer» er idealet hvordan Jesus møtte disiplene på veien til Emmaus (Okkenhaug, 2002, s. 48–51).

2.2.1 Rollen som hyrde

En hjelp for å forstå hyrderollen, er at Jesus brukte hyrderollen som et bilde på seg selv, som en som leder menneskene på den rette vei (Johannes 10,14). I Bibelen blir ordet hyrde brukt mange ganger. Flere av personene vi møter der, hadde gjeteryrket som sitt levebrød. Hyrden ledet fårene til gode beiteområder og til vann, slik at de fikk drikke. I tillegg passet hyrden på, slik at det enkelte får ikke rotet seg bort, men fulgte flokken som han ledet (Grevbo, 2006, s. 488).

I kirkesammenheng er hyrdebegrepet blant annet brukt om den personen som leder menigheten, altså en prest eller en pastor, en rolle med ganske mye makt. I de fleste tilfellene har det også vært en mann i hyrderollen. Hans oppgave er å lede og bevare menigheten og dens medlemmer. I stedet har flere «hyrder» brukt sin makt til egen vinning. Mange menighetsmedlemmer har dessverre erfaringer som er vonde, der ledere har gått over streken når det gjelder maktmisbruk, både i form av tolkning av Guds ord som har ført til usunne fellesskap, samt seksuelle overgrep (Okkenhaug, 2002, s. 48–49).

Kirken og dens ledere trenger kanskje å få redefinert hyrdebegrepet ved å se hyrderollen i lys av hvordan Jesus brukte sin rolle for å forsvare de svake mot de som hadde makt og status i samfunnet. Jesus møtte de svake med empati, verdighet og respekt (Okkenhaug, 2002, s. 49).

Ifølge Alastair Campbell er det viktig i forbindelse med hyrderollen at konfidenten ikke opplever sjelesorgsamtalen som noe innsnevrende, men at den gir noe som er sunt og noe som gir hvile. I tillegg må sjelesørgeren være oppmerksom på at det koster å bruke hyrderollen i en sjelesorgsamtale, det kan til og med innebære fare. Han sier at uten å risikere noe, kan sjelesørgeren ikke bli en god hyrde i sjelesorgsamtalen (Campbell i Grevbo, 2006, s. 489).

I tillegg til at Jesus sier han er den gode hyrde, sier og viser han at han er en tjener (Johannes 13,5). Hyrdebegrepet settes også ofte i sammenheng med å være en tjener. Det sjelesørgeren imidlertid må være oppmerksom på, er at maktforholdet ikke er jevnbyrdig, noe som innebærer at sjelesørgeren innehar mest makt i relasjonen. Denne makten kan sjelesørgeren bruke for å definere hva det vil si å tjene. Man kan da som sjelesørger bruke

denne makten til å lede konfidenten i den retningen sjelesørgeren mener er til det beste for konfidenten, men som i realiteten kan være mot konfidentens vilje, noe som er en skjult form for maktutøvelse (Okkenhaug, 2002, s. 49).

Okkenhaug (2002) skriver at måten å finne tilbake til hyrderollen på, kanskje er å løsrive den fra den profesjonelle sjelesørgerrollen, og heller i våre fellesskap skifte på å være hyrde for hverandre. Noen perioder i livet trenger den ene å bli ledet, andre perioder er det han som tar hyrderollen og leder den som trenger hjelp. Det trengs mennesker som har mot til å hjelpe andre som trenger å bli ledet. Det å ta imot og bruke de menneskene som har opplevd kriser i livet, kan være en måte å endre synet på hyrderollen fra noe negativt, til noe virksomt og byggende. Okkenhaug skriver at «bare de som vet hva det vil si å være såret, kan være vår sanne hyrde» (Okkenhaug, 2002, s. 49).

2.2.2 Rollen som den kloke dåre

Metaforen den kloke dåre kan virke motsetningsfull. Det er ingen som vil være en dåre. En dåre er en person som er klosset og ubrukelig og som gjerne blir gjort narr av. Er man klok, derimot, vil man bli sett opp til og motta lovord. Men for Gud er denne verdens visdom som dårskap, «han fanger de vise i deres list» (Første brev til Korinterne 3,19).

Med høyskole- og universitetsutdannelse er det fort gjort at man fremstår som høyttravende og selvsikker, ved bruk av vanskelige ord og vendinger, i en sjelesorgsamtale. Før i tiden ble slike gjort narr av, for at de skulle forstå hvordan vanlige folk så på dem (Okkenhaug, 2002, s.51).

Ved å fremstå oppriktig, enkel, hverdagslig og kanskje litt naiv, vil den kloke dåren være utsatt for å bli stilt i et underlig lys av de vise (Okkenhaug, 2002, s. 50), men kanskje det noen ganger er slik at denne verdens dårskap i virkeligheten er visdom som kan føre til at menneskers problemer blir løst.

Jesus var også enkel i sin tale. Når han talte, brukte han lignelser fra hverdagslivet, slik at folk forstod hva han mente. De hadde ikke hørt noe menneske tale slik som denne mannen (Johannes 7,46). Derimot hadde de opplevd mange av de skriftlærde forkynne, men med sin

visdom, og i mange tilfeller falskhet, ble Guds ord noe som var vanskelig å forstå, samtidig som det ble en byrde på grunn av alle lover og påbud de skriftlærde påla folket.

En klok, og en dåre er to kontraster. Bibelen inneholder også motsetninger. Den som vil være stor, skal være de andres tjener (Matteus 20,26) og den siste skal bli den første (Matteus 20,16).

Å tre inn i motsetningsmetaforen «den kloke dåre», krever at vi som sjelesørgere er oss selv, og legger vekk vår selvhøytidelighet. Kanskje må vi også legge til side noe av vår profesjonalitet og bringe inn det enkle og litt overraskende, kanskje til og med litt humor. Ved at sjelesørgeren spiller på det enkle, risikerer han å bli avvist, men det som er viktigst for «den kloke dåre», er at konfidenten beholder sin selvrespekt. Sjelesørgeren i rollen som «den kloke dåre», er pålitelig, men har også mot til å avstå fra å hjelpe konfidenten når han finner ut at konfidenten best kan hjelpe seg selv (Okkenhaug, 2002, s. 50–51).

2.2.3 Rollen som pilegrim og medvandrer

Medvandrerrollen betyr å gå et lite stykke vei sammen med konfidenten. Rollen er i dagens sjelesorglitteratur blitt et godt eksempel på hvordan sjelesørgeren kan gå frem i en sjelesorgsamtale. Rollen er hentet fra Lukas, der to av disiplene til Jesus gikk forvirret og skuffet fra Jerusalem til Emmaus første påskedag. Jesus hadde allerede vært død i tre dager, men han kom og slo følge med dem, uten at de kjente ham igjen. Han lot dem fortelle om skuffelsen, samtidig som han stilte spørsmål. Etterpå la han ut skriftene for dem og gav dem innsikt i at Jesus måtte dø, men at han skulle stå opp fra de døde. Dette gav dem håp, og håpet ble til visshet da han gav seg tilkjenne ved at han brøt brødet sammen med dem på kvelden (Lukas 24,13; Okkenhaug, 2002, s. 51).

Denne rollen kan kombineres med andre roller som er nevnt tidligere. Rollen rommer både det å lytte til konfidentens håpløshet, samtidig som sjelesørgeren kan stille spørsmål og gi håp gjennom å peke på ham som er veien, sannheten og livet, Jesus Kristus (Okkenhaug, 2002, s. 51).

Mange av oss har himmelen som mål. Likevel kan vi på livets vandring miste målet av syne, enten fordi vi snubler og faller, billedlig talt, eller at vi har mistet retningen på grunn av gale valg vi har gjort i løpet av livet. Som pilegrim og medvandrer kan sjelesørgeren gå sammen med konfidenten, fordi de er under like vilkår. Sjelesørgeren er en håpsbærer når han, i likhet med Jesus, forklarer Guds ord for konfidenten som kan ha mistet håpet og målet av syne. Jesus lovet disiplene Den Hellige Ånd når han reiste til himmelen. Ved å bruke Bibelen i sjelesorgen, kan vi få tilbake troen på at også vi har blitt lovet at Den Hellige Ånd bor i vår kirke og i våre liv. Bibelen gir oss hjelp til å finne tilbake retningen og håpet i livet, noe som gjør at vi kan vandre videre på egen hånd (Okkenhaug, 2002, s. 51).

Kristen sjelesorg er forankret i Guds ord, og derfor er sjelesørgeren som trer inn som pilegrim og medvandrer, en håpsbærer som kan lytte og stille spørsmål, slik som Jesus gjorde da han gikk sammen med Emmausvandrerne. Da de hadde snakket seg tomme, kunne Jesus gi dem håp da han forklarte at han måtte dø, men at han den tredje dag skulle oppstå. Sjelesørgeren som medvandrer og pilegrim, kan lære av Jesus, ved at han går sammen med konfidenten, ikke foran, ikke bak og heller ikke gå veien for ham, men ved siden av ham, lede ham, slik at konfidenten finner tilbake retningen, får øye på målet og igjen finner håpet (Okkenhaug, 2002, s. 51).

2.3 Ulike sjelesorgretninger

I dette underkapitlet vil jeg gjøre rede for to forskjellige innfallsvinkler sjelesørgere kan praktisere sjelesorg på, noe som også kan ha innvirkning på hvilken rolle sjelesørgeren tar i sjelesorgsamtalen. Kerygmatiske og konfidentsentrerte sjelesorg oppfattes av mange sjelesørgere som to ytterpunkter, og jeg vil videre belyse ulikhetene mellom disse to sjelesorgretningene (Okkenhaug, 2002, s. 14). Til slutt i dette underkapitlet kommer et underpunkt som omhandler Grung et al. (2016) sin forskning på sjelesorg gjort blant 408 prester og diakoner.

2.3.1 Den kerygmatiske sjelesorgretningen

I kerygmatiske sjelesorg formidler sjelesørgeren Guds ord til konfidenten. Sjelesørgeren tar en klar ledelse i sjelesorgsamtalen, og formaning er viktig. I tillegg er bibellesning og bønn en naturlig del av samtalen. Historisk er dette den vanligste måten å utøve sjelesorg på (Okkenhaug, 2002, s. 15).

På første halvdel av 1900-tallet truet terapien på flere måter sjelesorgsamtalens rammeforståelse. Konflikten mellom sjelesorg og terapi var større enn den er i dag, og flere teologer var bekymret for at sjelesorgen skulle miste sin egenart hvis terapi ble en del av sjelesorgen. De tok da til orde for et skille mellom sjelesorg og terapi (Okkenhaug, 2002, s. 15).

Den reformerte teologen Thurneysen mente at den kerygmatiske sjelesorgretningen kjerne var syndstilgivelsen, menigheten og forkynnelsen, der det sentrale var kristologien, og der den andre trosartikkel var selve tyngdepunktet. Adams er en annen teolog som var kjent for sin markante biblisisstiske-orienterte teologi. Han mente også at sjelesorgen ikke måtte blandes med terapi og psykologi, fordi disse praksisene ikke er grunnfestet på Guds ord. Hans syn på kerygmatiske sjelesorg har imidlertid blitt diskutert, da måten han bruker Guds ord på i sjelesorgsamtalen, kan oppfattes som moralistisk (Okkenhaug, 2002, s. 15).

Det er imidlertid av stor betydning i en kerygmatiske sjelesorgretning at det legges vekt på frelsen og gode gjerninger som en følge av troen. I en radikal utøvelse av kerygmatiske sjelesorg, er det derimot en fare for at gudsordet tar for mye plass, slik at det menneskelige ikke kommer til overflaten (Okkenhaug, 2002, s. 15–17).

2.3.2 Den konfidentsentrerte sjelesorgretningen

I den konfidentorienterte sjelesorgen løsner man opp i det litt kravfulle om at gudsordet skal være det sentrale. Det vesentlige er at konfidenten får snakke om det han har på hjertet, selv om det ikke har med tro å gjøre. Det som gjør samtalen til en sjelesorgsamtale, er imidlertid at sjelesørgeren er forankret i kirken og i sin kristne tro. Paul Tillich var en

banebrytende teolog som koblet sammen gudstroen med det menneskelige. I tillegg utformet psykologen Carl Rogers en terapiform som mange sjelesørgere begynte å praktisere. I denne formen for sjelesorgsamtaler var atmosfæren tillitsvekkende, slik at konfidenten kunne våge å ta opp vanskelige ting han strevet med i livet. Sjelesorgsamtalen var preget av aktiv og empatisk lytting, der også følelser og opplevelser, og ikke bare troen, ble noe som konfidenten kunne få hjelp til å sortere i. Etter hvert ble den konfidentsentrerte sjelesorgen ledet i en retning der psykoanalytisk tenkning ble sentralt. Fremtredende begreper var motstand, overføring og motoverføring, noe som skulle føre til jevnbyrdighet og frihet i sjelesorgsamtalen. Grunnet viktigheten av å kunne oppfatte hvordan samspillet i en sjelesorgsamtale utvikler seg, var det viktig å ha kunnskap om disse begrepene, noe som førte til at man som sjelesørger burde ha en mer psykoanalytisk kompetanse. Flere sjelesørgere ble og er inspirert av denne sjelesorgtankegangen, men flere var og er også negative, fordi sjelesorgen blir preget av det terapeutiske. I tillegg er det en risiko for at Gud og troen kan bli usynlig i sjelesorgsamtalen. I ytterste konsekvens kan konfidenten møte en sjelesørger som er dyktig til å lytte og forstå, men som ikke viser konfidenten Guds kjærlighet og nåde. Mye av dette har blitt tatt på alvor, noe som har resultert i at det har blitt arbeidet med å få en sterkere tilknytning mellom konfidentsentrert sjelesorg og troen (Okkenhaug, 2002, s. 16–17).

2.3.3 Sjelesorg og empiri

Forskningen til Grung et al. (2016) presenterer resultater angående sjelesorgspraksis til 408 prester og diakoner i Dnk. Undersøkelsen viser at de fleste bruker en konfidentsentrert sjelesorgretning, og at de verdsetter og er opptatt av sjelesorg. Undersøkelsen viser også at sjelesorgfaget er i behov av en reformulering, i tillegg til en nyorientering som tar hensyn til den empiriske vendingen i praktisk teologi (s. 43).

Forskningen til Grung et al. (2016) viser at prester og diakoner mener sjelesorg er en viktig del av jobben, men det er ikke enighet om hva som regnes som sjelesorg. 40 % av diakonene og 69 % av prestene mente at kasualsamtaler kunne forstås som sjelesorg (s. 31–32). Videre svarte 42 % «ja» eller «vanligvis» på om tilfeldige samtaler regnes som sjelesorg (s. 32).

Deres forskning viser i tillegg at temaer om tro, ikke er blant de vanligste som blir tatt opp i sjelesorgsamtalen. De vanligste temaene var familierelaterte problemer, sorg, ensomhet og konflikter. Dette er psykososiale belastninger som er relatert til livshendelser og livssituasjon (Grung et al., 2016, s. 36). Selv om ikke temaet i de fleste sjelesorgsamtaler handlet om tro, var det relativt mange av respondentene som bad bønner, lyste velsignelsen og leste fra Bibelen i forbindelse med sjelesorgsamtalen. Over 85 % sier de «av og til», «ganske ofte» eller «veldig ofte» lyste velsignelsen (Grung et al., 2016, s. 34–35). Flere sier at det er av stor betydning å koble tro og liv. På den måten kan det åpnes for et gudsperspektiv i sjelesorgsamtalen som kan trekke inn den treenige Gud (Grung et al., 2016, s. 33).

3 Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for metoden jeg har brukt for å innhente informasjon til forskningsprosjektet mitt.

3.1 Valg av metode

Metode i et forskningsprosjekt handler om måten man går frem på for å skaffe ny kunnskap på et aktuelt område (Dalland, 2012, s. 111). Det finnes ulike metoder som kan brukes for å skaffe til veie informasjon knyttet til en problemstilling. Kvalitativ metode er den metoden jeg har valgt å bruke i min oppgave. Gjennom kvalitativ metode ønsker forskeren å forstå verden ut ifra informantenes perspektiv, og han går i dybden ved hjelp av intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20). Til forskjell fra den kvantitative metoden som er basert på tall, tar den kvalitative metoden utgangspunkt i tekst (Johannessen et al., 2016, s. 33).

3.2 Utvalgskriterier

Mitt utgangspunkt for denne studien er å finne ut hva sjelesørgere tenker om makt og roller i sjelesorgsamtalen. I min vurdering av utvalg av informanter har det dukket opp flere ulike alternative løsninger. Jeg overveide å bruke et såkalt stratifisert utvalg, som betyr at forskningsdeltakerne plukkes fra grupper med en sentral egenart (Johannessen, 2016, s. 119). Jeg vurderte et likt antall kvinnelige og mannlige sjelesørgere for å finne ut om det er noen forskjell mellom kjønnene når det gjelder min problemstilling. Jeg overveide også et utvalg der halvparten hadde tilknytning til Dnk og den andre halvparten til frimenigheter, for så i tillegg å finne ut om det er noen forskjell mellom de ulike kirkesamfunnene når det gjelder mitt forskningsspørsmål (Johannessen, et al., 2016, s. 245). Det jeg landet på, var imidlertid en strategisk utvelgelse av erfarne sjelesørgere. Strategisk utvelgelse betyr at forskeren først velger målgruppe, for deretter å velge informanter fra den aktuelle gruppen. Det betyr at utvalget ikke er representativt, men formålstjenlig (Johannessen et al., 2016, s. 117). Det er flere undergrupper i strategisk utvelgelse. Den måten jeg valgte å gjøre dette på,

var å bruke intensive utvalg. Intensive utvalg kjennetegnes for eksempel ved at informantene sitter på mye informasjon i et emne som forskeren ønsker å undersøke (Johannessen, et al., 2016, s. 117). Jeg valgte denne måten for utvelgelse fordi jeg ønsket å lære så mye som mulig om makt og roller. Erfarne sjelesørgere har en unik kompetanse innenfor sitt fag som de har tilegnet seg gjennom flere år, både gjennom studier, kurs og seminarer, men kanskje er den erfaringen de sitter på den aller viktigste ballasten.

3.2.1 Informantene

Jeg søkte etter informanter, både innenfor Dnk, frimenigheter, sykehus samt andre kristne organisasjoner, som tilbyr sjelesorg. Jeg endte opp med fem informanter: To prester, en sjelesørger/veileder og to diakoner, der kjønnsfordelingen var 2 menn og 3 kvinner.

I en kvalitativ undersøkelse er det ingen grenser for antall informanter, verken oppad eller nedad. Et vanlig antall er 10 til 25, men i mindre prosjekter, som for eksempel en masteroppgave, er det ikke uvanlig med færre. Det at antallet informanter er relativt lavt, behøver ikke å bety at det er en svak undersøkelse. Det som derimot er viktig, er at utvalget av informanter skal være stort nok til å belyse problemstillingen tilstrekkelig (Johannessen, et al., 2016, s. 114)

I og med at jeg ønsket meg erfarne informanter, var den yngste i 50-årene. Det gjør at resultatene fra forskningen kanskje ikke er nok balansert med tanke på hva de yngre sjelesørgerne måtte mene om problemstillingen.

3.3 Etikk i forskningen

Etikk kommer av det greske ordet *ethos*, som betyr karakter (Kvale & Brinkmann, 2015, s.95).

En etisk bevissthet jeg hadde i forbindelse med intervjuene, var at jeg ønsket å være så respektfull som mulig overfor mine informanter og at jeg ikke ønsket at spørsmålene mine

skulle bli for inntrengende (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 96). Uansett er det verdt å påpeke at forskeren må ha i tankene at et forskningsprosjekt ikke bare har en vitenskapelig verdi, men prosjektet som utføres skal også føre til forbedring for menneskene det forskes på (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 97).

Etter at prosjektet ble godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD) 24.01.22, innhentet jeg skriftlig samtykke fra alle informantene mine (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 97). Dette ble gjort gjennom et informasjonsskriv som ble sendt som vedlegg per epost da forespørselen angående deltakelse i forskningsprosjektet ble sendt. I informasjonsskrivet ble det i tillegg opplyst at forskningsdeltakeren når som helst kunne velge å trekke seg fra studien uten å måtte oppgi noen grunn (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Informasjonsskrivet ble signert i forbindelse med intervjuene.

3.4 Analyseprosessen

I analyseprosessen jobbet jeg med de transkriberte intervjuene. Jeg gikk dypere inn i intervjutekstene, sammenlignet dem og forsøkte å finne ut om det var et mønster i forbindelse med fenomenene jeg undersøkte (Malterud, 2011, s. 91). Det er viktig at slike analyser gjøres på riktig måte og i riktig rekkefølge. Ifølge Malterud (2011) bør forskeren først skaffe seg et helhetsinntrykk. Det vil si at jeg først måtte lese igjennom de transkriberte intervjuene hver for seg, for deretter å trekke ut ulike temaer som kom til syne. Temaene jeg valgte å konsentrere meg om var «makt», «roller», «hva kjennetegner en god sjelesorgsamtale» og «hva kjennetegner en god sjelesørger.» Deretter plukket jeg ut deler av teksten i de ulike intervjuene som hadde noe felles med temaene som jeg ville undersøke, for så å begynne å sortere og kode de tekstene som passet sammen (Malterud, 2011, s. 98–101). Kodingen gjorde jeg ved hjelp av en tabell der jeg la inn alle de fire temaene og markerte dem med farger. Tekst som hadde med makt å gjøre fikk gul farge, roller fikk grønn, hva som kjennetegner en god sjelesorgsamtale fikk fargen grå og hva som kjennetegner en god sjelesørger farget jeg turkis. Jeg merket de ulike tekstbitene i de transkriberte tekstene med tilhørende farger (Malterud, 2011, s. 99). Deretter kopierte og limte jeg dem inn i tabellen.

Kondensering er det tredje trinnet i analysen. Dette trinnet består i å trekke kunnskap ut av de ulike tekstbitene som er sortert og kodet. Sammenfatningen er analysens siste trinn. Her startet skrivingen av analysekapitlet, der jeg utformet en sammenhengende tekst som beskrev det jeg hadde funnet ut på bakgrunn av de tre foregående trinnene. Teksten måtte være slik at den ble sannferdig i forhold til det informantene hadde svart, samtidig anonymiserte jeg den slik at det ikke skulle være mulig at informantene kunne bli gjenkjent (Malterud, 2011, s. 104–107).

3.5 Intervjuforberedelser

Prosjektbeskrivelsen jeg hadde skrevet på forhånd, inneholdt tema, problemstilling samt litteratur som jeg ønsket å anvende i avhandlingen. Ut ifra den foreløpige problemstillingen laget jeg 16 spørsmål til intervjuguiden.

Å gjennomføre en undersøkelse ved bruk av kvalitativ metode krever at man forbereder intervjuene godt. I tillegg bør man sette seg grundig inn i teori som berøres i studien. Ifølge Kvale og Brinkmann (2015) er det slik at jo bedre forberedt forskeren er i forbindelse med intervjuet, jo høyere blir kvaliteten på kunnskapen som blir formidlet av informantene (s. 134).

Jeg må erkjenne at jeg startet intervjuprosessen i gal rekkefølge. I håp om at NSD skulle ferdigstille meldeskjema før jeg skulle starte på oppgaven, laget jeg intervjuguiden og informasjonsskriv, og sendte søknaden til NSD i desember 2021. Da jeg i januar 2022 begynte å lese litteratur angående makt, forstod jeg at min forståelse av makt som kun noe negativt, ikke var riktig. Min forforståelse av makt var å ha makt over noen. Makt er imidlertid ifølge Stang (1998) verken noe godt eller ondt, men det er måten makten blir brukt på som er viktig. Utrykket «makt til» kan derimot være noe positivt (s. 41 & 43–44). Før intervjuene oppdaget jeg at spørsmålene i intervjuguiden var preget av min forutinntatthet. Derfor måtte jeg endre spørsmålsformuleringen, slik at makt ikke bare ble forstått som noe negativt, men også som noe positivt. I tillegg ble jeg oppmerksom på at makt og tillit ofte henger sammen (Grimen, 2009, s. 51) og at ulike roller sjelesørgeren kan tre inn i, også burde belyses. Dette førte til at jeg ønsket å skaffe meg mer informasjon om

hvilke roller sjelesørgeren kan ta i bruk, og hvorvidt de ulike rollene har noen innvirkning på konfidentens tillit til sjelesørgeren. Selv om makt var det jeg i utgangspunktet ville finne ut av, mener jeg fenomenene roller og tillit henger så tett sammen med makt i en sjelesorgkontekst, at det også var viktig å finne ut hvordan disse fenomenene påvirker maktforholdet i en sjelesorgsamtale. Et stykke ut i prosjektet forstod jeg at tre store fenomener blir for krevende å belyse i en avhandling som denne, jeg endret derfor problemstillingen, slik at den handlet om makt og roller i sjelesorgsamtalen.

Jeg planla start av intervjuene i siste halvdel av februar 2022, fordi jeg ønsket å gjøre meg ferdig med teorikapitlet før jeg startet på samtalene med informantene mine. Jeg ville da være godt forberedt og i tillegg ha god kunnskap om det jeg skulle undersøke. Jeg ønsket å gjennomføre de fem intervjuene på to uker, for deretter å starte jobben med transkribering. Jeg fant heldigvis ut at dette er en klassisk nybegynnerfeil. Jeg kunne da risikere å oppdage at intervjuguiden inneholdt spørsmål som ikke ga den informasjonen jeg var ute etter. Ved i stedet å transkribere etter hvert intervju, kunne jeg tidlig avdekke om jeg måtte endre intervjuguiden ytterligere (Malterud, 2011, s. 132–133).

I månedsskiftet februar/mars 2022 kontaktet jeg informantene mine og avtalte tid for intervjuene. I utgangspunktet ønsket jeg å gjennomføre intervjuene på nøytral grunn. I tillegg ville jeg gjennomføre intervjuene slik at det ble enklest mulig for mine informanter. Intervjuene endte med å bli gjennomført på henholdsvis deres kontor og et samtalerom i tilknytning til den ene informantens arbeidssted. Jeg brakte med meg diktafon, penn og papir. Penn og papir tok jeg med for å notere ting som ikke kom med i opptaket med diktafonen.

I intervjuetsituasjonen, var jeg tydelig på når jeg startet og stoppet diktafonen. I tilfelle informantene i dagene etter kom på historier eller annen informasjon som kunne være relevant, avsluttet jeg alltid intervjuene med å si at de var velkomne til å ta kontakt.

Intervjuguiden jeg sendte til NSD inneholdt kun hovedspørsmålene, men intervjuguiden jeg brukte inneholdt også underspørsmål som kunne hjelpe meg til å gå enda dypere, slik at jeg kunne få mer informasjon ut av informantene mine.

Det anbefales å bruke intervjuguiden bare som en huskeliste og heller la samtalen flyte (Malterud, 2011, s. 129). Jeg valgte derimot å følge intervjuguiden. Det gjorde jeg fordi jeg ikke har erfaring med forskningsintervjuer. I tillegg var jeg av den oppfatning at det ville være vanskelig å følge med på om alle spørsmålene ble besvart, hvis jeg hadde latt samtalen flyte mer eller mindre fritt. Ved nøyaktig å følge intervjuguiden, kunne jeg forsikre meg om at alle informantene svarte på alle spørsmålene, samt at jeg kunne styre intervjuet slik at samtalen ikke gled ut. I tillegg ville det bli lettere å sammenligne svarene fra de ulike informantene etter transkribering.

I forbindelse med flere av spørsmålene, spurte jeg informantene om de hadde historier tilknyttet det jeg spurte om. Det å få konkrete historier, gjør at det de forteller skaper bilder. Disse bildene gir gjerne den beste kunnskapen, fordi de skapes ut av noe informantene selv har erfart og sett virkningen av (Malterud, 2011, s. 129–130).

3.6 Transkribering

Transkripsjon i denne sammenheng er å omarbeide et intervju fra lyd til tekst (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 205).

Transkriberingsprosessen foregikk ved at jeg lastet inn lydfilene på et kryptert område på min datamaskin. Dette området var beskyttet med et passord som inneholdt over 40 tegn.

Etter å ha transkribert teksten, gikk jeg igjennom tekst og lyd på nytt for å rette opp ortografiske feil og manglende tegnsetting. I tillegg var det noen ord og uttrykk som var utydelige, som jeg måtte finne ut av.

Diktafonen fikk jeg låne på mitt studiested, og den oppbevarte jeg på en sikker plass. Jeg fikk også låne en såkalt pedal, for å starte og stoppe lyden under transkribering, samt spole frem og tilbake. I tillegg kunne hastigheten justeres i dataprogrammet som var lastet inn på min datamaskin. Dette gjorde at jeg kunne tilpasse opptaket etter skrivehastigheten min.

For at teksten skulle bli så autentiske som mulig, valgte jeg å transkribere intervjuene ordrett. Jeg valgte derimot å ikke ta med ord som «eh», latter, sukk, pauser, intonasjon og så

videre, fordi intervjuet ikke skulle tolke noe psykologisk, språklig eller sosialt samspill i intervjusituasjonen, men derimot hva informantene tenker om fenomenene makt og roller i sjelesorgsamtalen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 208–209 & 212–213).

4 Analyse

Problemstillingen min er hva som kjennetegner sjelesørgerens makt- og rolleforståelse i en sjelesorgssamtale. I dette kapitlet vil jeg presentere hva mine informanter tenker om dette.

I underkapittel 4.1 som tar for seg sjelesørgerens rolleforståelse, har tre temaer skilt seg ut. Undring er det første og tar for seg interessen og nysgjerrigheten til sjelesørgeren for det konfidenten bringer inn i samtalen. Det andre er at sjelesørgeren ikke skal fremstå som et orakel, men som et menneske på lik linje med konfidenten. Det siste tema i sjelesørgerens rolleforståelse er å gå sammen. Det betyr at sjelesørgeren «går ved siden av» konfidenten uten å gå for fort frem, men venter med å gå inn i problemstillinger til konfidenten er klar for det.

Underkapittel 4.2 handler om sjelesørgerens maktforståelse i sjelesorgssamtalen. Det første temaet er overmakt, en usynlig makt som alle informantene er klar over at de har, men som kan være vanskelig å håndtere. Temaet som tar for seg den gode makten, handler om å gi «makt til» eller bemyndige konfidenten. Dette kan gjøre maktforholdet jevnere og konfidenten får makt til å ta egne valg og stå opp for seg selv. Det siste temaet i dette underkapitlet er maktens posisjon versus utøvende makt. Her belyser informantene hvordan sjelesørgeren forvalter makten sin og hvordan blant annet kjønn og alder kan ha innvirkning på posisjonsmakten.

Temaene sjelesørger og sjelesorgssamtale var naturlig å ta med for å finne ut hva informantene mener om hva som er en god sjelesørger og en god sjelesorgssamtale. Det som kom tydelig frem, var viktigheten av å være konfidentsentrert ved å lytte til det konfidenten vil snakke om, og ikke det sjelesørgeren mener er viktig.

4.1 Sjelesørgerens rolleforståelse i sjelesorgssamtalen

I en sjelesorgssamtale er det mange ulike temaer og problemstillinger som kommer til overflaten. Alle informantene jeg intervjuet, var tydelige på at de ikke gav råd, men at det viktigste var å lytte interessert og autentisk til konfidenten som et menneske på lik linje som

dem selv. I tillegg var det å «vandre» sammen med konfidenten i hans eget tempo uten å lede ham i noen bestemt retning, noe flere av informantene nevnte.

4.1.1 Undring

Det er ikke alltid konfidenten kommer med en bestemt bestilling, men vedkommende kommer med livet sitt, der det er ting som trenger å få komme opp på bordet og sorteres litt i, sier Kari. Det som kommer frem, kan i mange tilfeller være overraskende for sjelesørgeren både på godt og vondt. «Jeg er god til å ikke bli vippet av pinnen på en måte, kan sitte og høre på mye rart jeg, og så er det sånn at det er ingenting som er av ikke-interesse» (Mona). At sjelesørgeren er aktivt interessert i hva konfidenten er opptatt av, er viktig for at konfidenten i mange tilfeller kommer opp med det han egentlig har på hjertet, sier Kari. Hun fortsetter med å si at hun bruker undring som en måte å prege samtalen på. Hun inviterer konfidenten til å respondere på det hun undrer seg over og spør om det er gjenkjennbart i konfidentens liv. Å være nysgjerrig, viser at sjelesørgeren er genuint interessert i hva konfidenten kommer med:

Jeg ønsker at de skal kjenne at jeg er nysgjerrig og interessert. Jeg gjesper sjelden, jeg sovner aldri i en sjelesorgsamtale, jeg tror på nysgjerrighet. Det var en som sa en gang at i det øyeblikket du begynner å gjespe hvis du har sjelesorg, så skal du finne deg noe annet å gjøre (Lise).

Ole sier at man som sjelesørger kan oppleve at konfidenten kommer med ting som sjelesørgeren egentlig ikke har så mye kunnskap om, men da pleier Ole å si:

Dette vet jeg lite om, men jeg hører hva du sier. Dette trenger jeg å sette meg bedre inn i, for kanskje bedre å kunne forstå. Det er en mye bedre form for sjelesorg, tenker jeg, enn om en skal forstå seg på all verden (Ole).

Ole fortsetter med å si at sjelesørgeren må da være autentisk ved å lytte, gi tilbakemeldinger og parafasere. Ved å gjøre dette, sitter konfidenten med kontrollen over sitt eget liv, og han sitter dermed også med vissheten om at det er han som er eksperten på sitt liv. Derfor er det viktig å bruke en del energi på å undre seg over det konfidenten kommer med, i stedet for

nødvendigvis å mene noe om det. Konfidenten og sjelesørgeren har kanskje forskjellig syn på ulike livsverdier, og da må sjelesørgeren heller undre seg over konfidentens verdier, i stedet for å presse sine verdier på konfidenten. Ole sier videre at «verdisystemet må eies av konfidenten selv, og selv om jeg er uenig, så er det heller ikke mitt liv det handler om». Ole legger til at han gjerne åpner opp om sine verdier, men at det ikke må bli avgjørende for konfidenten. Han må ta sine egne valg ut fra sine verdier.

Det å være opptatt av hva konfidenten har på hjertet, og prøve å forstå ham, krever en ekthet og en nysgjerrighet. En av informantene bruker metaforen «fyrlykt» når hun snakker om dette:

Jeg tenker at vi beveger oss i samme landskap, men vi har utsikt til forskjellige «fyrlykter.» Det er ikke sikkert jeg ser din «fyrlykt», og ikke sikkert du ser min, men jeg må være interessert i den andre. Hvilken «fyrlykt» er du på nå? Hvordan ser det ut hos deg? (Mona).

Mona fortsetter med å si at «som sjelesørger kan jeg ikke begynne å prate om min «fyrlykt», han ser den jo ikke, og da famler han fortsatt i mørket.» Sjelesørgeren må være interessert i den andre, spørre om hvilken «fyrlykt» konfidenten er på, og hvordan det ser ut hos ham. Sjelesørgeren «tuner» seg da inn på hvor konfidenten er, og må våge seg over i den andres horisont uten å være redd for å tape synet av sin egen «fyrlykt». Mona sier at «fyrlyktene» kan være gudsbilder, gudsrelasjoner, gudsforståelse eller andre hendelser som har skjedd i livet. Det er fint å lære av hverandre og å gi tilbakemelding om at det er forståelig at det ikke er så lett å lete i den andres farvann, og tørre å la horisontene smelte sammen (Mona).

4.1.2 Ikke et orakel, men et alminnelig menneske

Mange konfidenter kommer kanskje til sjelesørgeren med en forestilling om at han kommer til en psykoterapeut som skal løse hans problem. Lise sier at hun har sittet med konfidenter som ønsker råd:

Det går ofte lang tid før de forstår at jeg ikke vil gi råd, det er ikke for å være kjip, men det er fordi jeg tror at mitt råd ville ha blitt putta i den båsen at her er det en autoritet som har sagt noe (Lise).

Sjelesørgerne ønsker å være vanlige mennesker og ikke en autoritet, men Mona sier at sjelesørgeren i mange tilfeller har en merkunnskap i form av sin profesjon. Det vil dermed ikke si at sjelesørgeren er et orakel, men han sitter med erfaring, kunnskap og en vilje til å hjelpe. For at relasjonen mellom sjelesørger og konfident skal bli så jevnbyrdig som mulig, er det viktig at sjelesørgeren fremstår som et vanlig menneske:

Jeg har opplevd mange ganger at tillit starter med å sette seg ned og være i rommet sammen med den andre. Ha noen korte setninger om alminnelige ting som gjør oss til to mennesker som er medmennesker, ikke å ha roller, men er rett og slett mennesker i samme rom (Kari).

Selv om alle informantene var innforstått med sin overmaktposisjon, er det av stor betydning at sjelesørgeren ikke fremstår som en som ikke møter motgang i eget liv. Flere av mine informanter gav uttrykk for at de selv går til sjelesorg. Kari sier at når hun som konfident trenger hjelp til å ordne opp i noen utfordringer som livet byr på, legger hun merke til flere ting som gjør samtalen god:

Da er det jo nettopp den aktive, positive interesserte, interessen som jeg kjenner er avgjørende for min del, og som jeg prøver som bruksmodell selv. Og så er det nok at den på andre siden av bordet er et alminnelig menneske som jeg kan kjenne meg igjen i, sånn at avstand ikke er preget av en som vet alt og en som vet ingenting. Eller en som er på en måte mye og en som er svært lite. (Kari).

Det å ta på seg en formynderrolle, eller infantilisere konfidenten, altså gjøre ham barnslig (Det norske akademis ordbok, u.å.) der konfidenten føler seg liten, er utilbørlig. I rollen som konfident sier Lise at «det har vært skrekkelig, da bare rygger jeg ut at av et rom hvis det er noen som tar den rollen der.» Men det er viktig for henne når hun er i konfidentrollen, at sjelesørgeren har «gått noen mil selv», at han bruker sine erfaringer uten å bruke dem for å gi råd eller lede i en bestemt retning.

Det å selv være konfident er erfaringer som sjelesørgeren kan ta med seg inn i sjelesorgrommet, som gjør at han kan sette seg inn i noen av konfidentens tanker og følelser: «Hva som er viktig for meg, er at jeg ikke blir annerledes enn den andre som menneske» (Kari).

Samtidig trenger konfidenten å snakke med en som er forankret i noe og ikke like vaklende som den andre. Sjelesørgeren må da være forsiktig med å fortelle for mye om seg selv og det vonde han har opplevd. Han kan imidlertid la det skinne litt igjennom, uten at han direkte forteller, at livet hans også har sprekker. Sjelesørgeren kan derimot være åpen om at han går til sjelesorg i andre settinger, noe som gjør at han ikke ses på som et orakel, men som et vanlig menneske som også kjenner på smerte:

Det handler da mye mer om å skape et klima som gjør at du blir synlig nok for den andre som et alminnelig menneske, og som et menneske som ikke er opptatt av å ha rett. Men å gi den andre mulighet for å være til stede med hele seg (Kari).

Det å ikke fremstå som et orakel, men som et vanlig menneske som vil konfidenten vel, er et godt utgangspunkt for en god atmosfære i sjelesorgsamtalen. Det som er en selvfølge i sjelesorgsamtalen, er at sjelesørgeren *vil* hjelpe, men det er minst like viktig at sjelesørgeren *kan* hjelpe:

For villig kan vi jo være alle, men det er ikke alle som kan. Så det med å gå fra et vil til et kan, og det har med makt å gjøre, både til seg selv, og hvordan man håndterer sjelesorgen (Mona).

Med det menes at han har den kunnskapen som skal til og kjenner til mekanismene i en sjelesorgsamtale som gjør at konfidenten får den hjelpen han trenger. Hvis konfidentens problemstilling derimot er av en slik art at sjelesørgeren ikke kan hjelpe, er det viktig at han ser sin begrensning og henviser videre til andre som har den rette kompetansen.

4.1.3 Å gå sammen

Et godt eksempel på en rolle som flere av informantene brukte, var medvandrerens:

Jeg har jo jobba mye med åndelig veiledning. Hvis du er medvandrer, så er det fint å tenke seg det som et bilde hvor det er en vei som går fremover, og jeg går ved siden av en person. Lure på, hvor er du egentlig nå? Hvilke veimerker finnes det her? Klarer vi å orientere oss (Lise)?

Ofte trekkes denne rollen frem som en forbilledlig måte å drive sjelesorg på. Jesus vandret sammen med to av sine disipler fra Jerusalem til byen Emmaus uten at de visste det var ham.

En av informantene som jobbet i helsetjenesten, syntes medvandrerrollen passer godt inn i hans setting og sier at «jeg går inn på et punkt i en prosess, og så går jeg med et stykke, og så må jeg slippe det igjen» (Per). I og med at han har kontakt med sine konfidenter i en begrenset tidsperiode, sier han at medvandrerrollen gir god mening å bruke i helsetjenesten, der han kan bringe håp i en vanskelig tid.

Som sjelesørger kan det være fristende å bruke mindre tid på å lytte og stille spørsmål, og heller gå rett til problemet og forsøke å løse det med en gang. En av sjelesørgerne sier dette i forbindelse med denne rollen:

En god sjelesorgsamtale tror jeg kjennetegnes av at en faktisk går sammen og ikke holder igjen eller går langt foran, men våger å være med på den reisen som den andre inviterer til, og prøver å være der, og ikke der som en synes den andre burde vært (Kari).

Informanten snakker om å gå sammen med, ikke langt foran eller langt bak eller der sjelesørgeren mener den andre burde være, men å gå i samme tempo som konfidenten. Det betyr at sjelesørgeren må legge sin egen agenda til side og respektere konfidensens premisser for vandringen. Ole sier mye av det samme som Kari:

Og det tenker jeg er sjelesørgerens oppdrag, å gå et stykke av veien sammen med et annet menneske, du skal ikke gå veien for ham, og du skal heller ikke ta avgjørelser

for ham. Men du skal gå ved siden av ham. Være et speil, være den som stiller gode spørsmål, men aldri eksaminerende (Ole).

Sjelesørgeren skal ikke avgjøre hva som er bestemmende for konfidenten, men det kan han være fristet til å gjøre, i og med at det er sjelesørgeren som stiller spørsmålene. Makten kan da bli usynlig for konfidenten, sier Per. Makten kan for så vidt bli usynlig for dem begge, fordi hvis ikke sjelesørgeren ser konfidentens problem fra konfidentens side, kan sjelesørgeren risikere å tilsløre makten som følge av at han selv ikke legger merke til at maktutøvelse faktisk finner sted (Stang, 1998, s. 79). For å prøve å unngå denne kamufleringen av makt, er det da av stor betydning at sjelesørgeren er oppmerksom på at tilsløring kan skje, sier Mona. Per sier at i medvandrerrollen er kanskje maktaspektet mindre tydelig, det betyr ikke at det ikke er der, men at maktaspektet kan bli tilslørt.

4.2 Sjelesørgerens maktforståelse i sjelesorgsamtalen

I dette underkapitlet vil jeg sette søkelys på hvordan sjelesørgerne jeg snakket med forstår dette med makt i sjelesorgsamtalen. Vi mennesker tenker ofte at makt er negativt (Stang, 1998, s. 41), og at den i sjelesorgen utspiller seg mellom sjelesørgeren og konfidenten. Kari sier imidlertid at makten utspiller seg i et rom *mellom* sjelesørger og konfident. I tillegg har vi lett for å forbinde makt med å ha makt *over* noen, altså noe negativt der det er sjelesørgeren som setter rammene ved at det er hans klokke som bestemmer tiden, og det er hans rom konfidenten kommer til, sier Per. Men kan det også være noe positivt ved makt?

4.2.1 Overmaktposisjon

Alle sjelesørgerne jeg intervjuet, erkjente sin overmaktposisjon. Ole sier at vi som sjelesørgere har mer makt enn vi tror, og en av de andre informantene sier at det å håndtere makt, er en krevende øvelse der hun flere ganger har følt at hun har mislykkes. Hun sier det er nyttig å evaluere samtalen for seg selv i etterkant:

En sånn ettertanke etter sjelesorgsamtalen, gjør at en tenker at, Kari, nå pratet du for mye, nå kom du med for mange innspill, nå gav du på en måte retning på samtalen uten å trygge deg på om den andre var der, eller kunne være, eller ønsket å være der (Kari).

Det som er viktig i sjelesorgsamtalen, er at fokuset er hos konfidenten. Lise sier: «Jeg vil aldri ha skjult agenda på at det skal være kerygmatiske eller at jeg bestemmer hvor vi går i sjelesorgsamtalen. Det har vært for mye sånt, tror jeg». Sjelesørgeren må være oppmerksom på sin egen agenda og ikke la den overkjøre konfidenten ved at sjelesørgeren overtar samtalen eller at han gjør konfidenten til et middel for å være en god sjelesørger. I følge flere av informantene kan dette føre til at det konfidenten vil snakke om, ikke kommer til overflaten. Ole sier at sjelesørgeren må være oppmerksom på at det kan oppstå situasjoner der han leder konfidenten inn på temaer han kan mye om og egentlig selv vil snakke om:

En fallgrube for en sjelesørger, det er å vri samtalen inn på noe som en selv kjenner seg trygg på og vet mye om og kan mye om. Og så begynner han kanskje å belære konfidenten, det er dårlig sjelesorg tenker jeg (Ole).

Per sier at sjelesørgeren må ha i bakhodet at han er den i relasjonen som innehar en overmaktposisjon, i og med at det er konfidenten som kommer til sjelesørgeren og ber om hjelp. Sjelesørgeren setter rammene med tanke på hvor lenge sjelesorgsamtalen skal vare, tidspunkt og sted. Det er gjerne på sjelesørgerens kontor sjelesorgsamtalen foregår. Kari sier at makt også er positivt, og at sjelesørgeren er avhengig av makt for å gjøre noe godt for konfidenten, men faren er at han kan «pushe» konfidenten i en retning han i utgangspunktet ikke vil. Kari har opplevd dette flere ganger, og sier: «Den der «pushinga» tror jeg skjer hele tiden. Fordi du er jo en aktiv medspiller i det samspillet, og du vil alltid oppleves som en autoritet av den andre» (Kari).

For at konfidenten ikke skal bli misledet i en retning han i utgangspunktet ikke ønsker, er det viktig å gi den andre plass i samtalen og la konfidenten finne sin vei. Ole forteller om sine feilgrep som uuddannet sjelesørger, der han velmenende forbrøt seg på disse reglene og ble en verbal rådgiver som mente noe på konfidentens vegne om hva han burde gjøre. Fire av informantene uttrykte eksplisitt at sjelesørgeren ikke skal gi råd, men lytte og stille spørsmål, ikke som en psykolog, men slik at konfidenten kan komme frem med det han vil snakke om,

og ikke det sjelesørgeren opplever som konfidentens problem. Dette kan være en krevende øvelse, sier Kari: «Jeg opplever at jeg hele tiden balanserer på noe som, ja er en balansekunst, og der jeg for min del opplever at jeg har størst fare for å ramle ned på den siden der jeg tar styringa.»

Selv om informantene opplever at de er i en overmaktposisjon, erfarer de at det er viktig å gi rom for at konfidenten kan fortelle så lite eller så mye han selv vil, og i tillegg i det tempo han ønsker. Sjelesørgeren skal ikke presse, men konfidenten bør inviteres til å fortelle slik at han kan ha muligheten til å sitte med makten over sin egen historie. Det kan være fristende for sjelesørgeren å gå noen skritt foran konfidenten, noe som kan føre til at sjelesørgeren tar styringen og at konfidenten blir misledet inn i noe han ikke ønsker, sier Ole. Dette er det viktig at sjelesørgeren er oppmerksom på, og tenker gjennom etter samtalen, men kanskje aller helst at han har dette i tankene mens samtalen pågår, slik at sjelesørgeren går ved siden av konfidenten, og ikke foran eller bak. Sjelesørgeren må kanskje endre noe i sitt liv, i sin måte å være sjelesørger på, for at konfidenten skal føle at han sitter med makten over sin egen historie. «Jeg må endre noe i mitt liv for at makten skal bli jevn», sier Mona. Det betyr kanskje at sjelesørgeren må gi fra seg litt makt?

4.2.2 Den gode makten

Alle informantene jeg har intervjuet, kom med tanker om at makt også kan være positivt:

Nei, asså det er jo det jeg tenker at, at makt *er*, det er på en måte et faktum. Og brukt på en god måte når den som har makten i relasjonen håndterer den til beste for den andre, så er makt bra (Per).

I hvilken form makten kommer til syne, avhenger altså av hvordan makten blir brukt. Makt er ikke bare negativt. Så lenge man er bevisst på hvordan man bruker den, kan makt også være positivt. En av informantene sier at man faktisk er avhengig av makt for å gjøre noe positivt. Makt er en mulighet og makt er bra, men det handler om å forvalte muligheten på en god måte.

En annen informant sier at selv om sjelesørgeren sitter i en overmaktposisjon, er det dermed ikke sagt at konfidenten ikke sitter med makt. Konfidenten sitter med makten over sin egen fortelling, det er det viktig at sjelesørgeren anerkjenner ved å la ham beholde den makten. I tillegg sitter konfidenten med makten til å ikke komme tilbake hvis han ikke opplevde sjelesorgsamtalen som nyttig for seg selv. Sjelesørgeren kan gi denne makten til konfidenten ved å la ham oppleve at det er han som får avgjøre om samtalen var nyttig eller ikke. Det er konfidenten som vet hvem han er, og ikke sjelesørgeren som sitter på den andre siden av bordet.

Lise sier at Empowerment-begrepet også kan brukes i sjelesorgsettingen. Sjelesørgeren gir makt til konfidenten gjennom at han kan stå opp for seg selv og ta egne valg:

Jeg skal ikke være den som gir råd, men være med på å styrke både selvinnsikt og muligheter hos den jeg snakker med til selv å handle og finne ut av det. Jeg tror på den andre. Dypt inni oss vet vi mer enn vi tror vi vet, hvis vi får snakket om det på en måte som åpner for våre egne innsikter (Lise).

Ole nevner noe av det samme når han sier at sjelesørgeren må passe på så han ikke begynner å overtale konfidenten til å ta valg sjelesørgeren mener er det rette. Han skal hjelpe konfidenten med å ta sitt eget valg og kanskje snakke om hva som er mulig å gjøre noe med, og hva som konfidenten kanskje må lære seg å leve med.

Det handler da mye mer om å skape et klima som gjør at du blir synlig nok for den andre som et alminnelig menneske, og som et menneske som ikke er opptatt av å ha rett, men å gi den andre mulighet for å være til stede med hele seg, uten at noe skal ha en konklusjon som sier noe om at det er allright eller ikke, men at han i utgangspunktet er velkommen med sitt og med det han sitter med, og også sine tanker og meninger om det, uten at det skal bli devaluert (Kari).

En av informantene sier at den gode makten kommer til syne når konfidenten ikke bare gir uttrykk for, men viser at her var det noe å ta med seg fra samtalen. Ikke nødvendigvis det sjelesørgeren sa, men det konfidenten hørte seg selv si, og opplever som sant. I tillegg er det god maktbruk å gi konfidenten noe livsbærende og livsbejaende som han kan ta med seg ut i hverdagen.

4.2.3 Maktens posisjon versus utøvende makt

Selv om ikke alle informantene jeg intervjuet alltid følte seg i en overmaktposisjon, var de klar over sin stilling. En av informantene sier det såpass sterkt at «jeg har utrolig mye makt, farlig makt. Og hvis ikke sjelesørgeren er klar over det, så bør han ikke bedrive dette yrket, for du har makt til å manipulere» (Ole).

Det å gi verbale råd og spille en rolle som en slags rådgiver, kan være manipulerende ved at man tilslører makten med den intensjon at man vil konfidenten vel, men i virkeligheten (kanskje til og med uten at sjelesørgeren er klar over det) er det en form for maktutøvelse som er skjult (Okkenhaug, 2002, s. 49). Det er da viktig for sjelesørgeren å ha den holdningen som Mona har:

Jeg sitter ikke på noe fasitsvar på livet, men jeg kan sitte med noen fortolkninger eller hjelpe til å belyse ting, og så må jo den andre avgjøre om det er noe som er nyttig, eller noe en kan ta med seg videre i livet, og hvis det kan være til hjelp, så er jeg happy jeg, rett og slett (Mona).

Informantene sier at kunsten er hvordan man forvalter den makten man faktisk erkjenner at man har. Ole sier at som sjelesørger og hjelper har du mye makt, fordi det ligger en asymmetri i relasjonen, da det er konfidenten som er den som søker hjelp, og det gir sjelesørgeren mulighet til å være maktutøvende, men det er en mulighet som han ikke må benytte seg av. Ole sier videre at «det er viktig å bestrebe seg mot en jevnbyrdighet i sjelesorgsamtalen, slik at du ikke får denne kvelende asymmetrien altfor påtrengende.»

En annen av informantene sier at det i samfunnet og i kirken fremdeles er slik at menn har mest makt. Dette gjenspeiler seg, enten vi vil eller ikke, også i sjelesorgsamtalen:

For min egen del så har det vært en fordel å være kvinne. Jeg har lett for å bli misforstått på det her, men jeg tror at i vårt samfunn og i vår kirkelige tradisjon, så er det større risiko for å komme i makt og avmakt i samtaler med en mann, hvert fall for kvinner, og jeg har også opplevd at konfidenten helst vil snakke med en mann, fordi man vil ha råd, man vil ha det sterke å støtte seg til [...] En mann har i vår setting

større autoritet når det gjeldet makt, og det er uavhengig om du snakker med en mann eller en kvinne (Lise).

Lise tenker at maktforholdet mellom sjelesørger og konfident blir jevnere hvis sjelesørgeren er en kvinne:

*Jeg tror det, men jeg merker jo at det jeg snakker om nå –. Jeg har absolutt vært borti det, dette vil man ikke, nei, sånn behøver det ikke å være, det kommer helt an på hvem mannen er. – Nei, det *gjør* ikke det (Lise).*

Kari sier at det er av stor betydning å kunne skille mellom makt som posisjon og hvordan sjelesørgeren utøver makten. Det gjør maktbegrepet større og gir mulighet til å utøve den gode makten. Ole sier at en god øvelse for sjelesørgeren er at han hele tiden er bevisst på at i sjelesorgrommet sammen med konfidenten, er det konfidenten som er ekspert på eget liv, ikke sjelesørgeren. Sjelesørgeren må være klar over at det er konfidenten som eier situasjonen. Sjelesørgeren bør da se sitt kall som en hjelp for at konfidenten kan oppdage redskaper i seg selv, egne ressurser eller eksterne ressurser som han kan bruke slik at han kan håndtere sitt eget liv. Sjelesørgeren bruker da den gode makten til å sette konfidenten fri:

Påstanden min, sammen med noen andre som er klokere enn meg, er at det finnes ingen maktfri sone, derfor er makt alltid i spill når vi snakker sammen nå, og i en sjelesorgsamtale [...] Maktutøvelse skjer jo i mellomrommet, du utøver noe imot den andre, og den andre vil alltid respondere på det. (Kari)

Det viser at det handler om et samspill, og samspillet skjer i mellomrommet, ikke i et tomrom, men alltid i en kontekst, altså i en sammenheng i møte med et annet menneske. Og i møtet med dette mennesket som kommer og ber om hjelp, er sjelesørgeren i en overmaktposisjon. Å erkjenne denne asymmetrien er faktisk bedre enn en innbilt jevnbyrdighet. «Fordi det er bare det vi vedkjenner oss at vi kan få gjort noe med. Det vi ikke vedkjenner oss, det gjør noe med oss» (Ole).

4.3 Hva kjennetegner en god sjelesørger/ sjelesorgsamtale?

Hva som kjennetegner en god sjelesørger og hva som er god sjelesorg, henger kanskje litt sammen, men jeg vil prøve å skille dem slik at det omhandler sjelesørgerens egenskaper, og i sjelesorgsamtalen vil oppmerksomheten være knyttet til hva som skjer i samtalen for at den skal oppfattes som god.

4.3.1 Sjelesørgeren

Svaret kom ganske kontant fra den første informanten jeg intervjuet da jeg spurte hva som kjennetegner en god sjelesørger: «Han må ha evnen til å holde kjeft.» Dette betyr at sjelesørgeren må la konfidenten snakke, og selv lytte. Som sjelesørger ønsker man så inderlig å hjelpe, og som en konsekvens av dette har man lett for å falle i «gi-råd-fella», noe som gjør at sjelesørgeren prater for mye.

En god sjelesørger er god til å lytte, er opptatt av hvor den andre er, har ikke egen agenda, og hvis man har en egen agenda, være bevisst på hvilken agenda man har. En god sjelesørger er oppmerksom på rollen sin, på maktforholdene i en sjelesorgsamtale eller en relasjon, er ryddig på det, og er i stand til å skape tillit (Per).

Informantene er opptatt av hvor den andre er, så de som sjelesørgere ikke går for fort frem, men lar konfidenten styre tempoet. Flere av informantene sier at å ikke ha egen agenda, betyr at sjelesørgeren ikke skal bestemme eller velge hva som skal være tema i samtalen, det er det konfidenten som skal avgjøre. «For en fare er både å snakke for mye og å snakke om det som en selv kjenner seg trygg på. Og at man dermed kanskje ikke treffer der det egentlig gjelder» (Ole). Hvis man som sjelesørger av en eller annen grunn har en agenda, må man være ærlig om det overfor konfidenten, være klar over sine handlinger, forstå hvordan det vil virke inn på konfidenten og innse maktaspektet dette vil innebære. Å ha en egen agenda vil gjøre at sjelesørgeren tar litt av makten fra konfidenten. En sjelesørger er heller opptatt av å gi makt til konfidenten ved «å først vite hvor den andre er, for at i hele tatt min

merkunnskap kan være til nytte, så en må på en måte «tune» seg inn på den andres liv og livshistorie» (Mona). Hun fortsetter med å si at hun lytter mye til kropp. Med det mener hun at det non-verbale i samtalen er viktig å få med seg for å forstå hva som virkelig sies. Hun ser etter ting ved den andre, ved kroppen, stiller spørsmål, noe som gjør at konfidenten skjønner at sjelesørgeren virkelig prøver å forstå.

En av informantene sier at det er flere fellesnevner på en god sjelesørger:

Jeg tror jo at det er noen fellesnevner, men jeg tror også vi kan duge til sjelesørgere for ulike mennesker. Det trengs ulike kjennetegn for en sjelesørger. Jeg tror at du må ha evnen til relasjon, kunne knytte relasjon til et menneske og tie stille. Og ha en empati, en vilje og evne til å sette seg inn i det andre menneskets perspektiv. Det tror jeg er noe av det som er det første. Ja, og så ha jobba med eget liv, å være rimelig trygg på hvor du står selv (Lise).

Mona sier at det er ikke alltid konfidenten med en gang våger å komme med det han egentlig vil snakke om. Han tester kanskje sjelesørgeren ut med andre temaer først, for å se om han våger å invitere sjelesørgeren inn i sin «horisont.»

Å tåle både at den andre sier, jeg vet ikke hvor jeg skal begynne, bare nikke og si det er allright det, begynn der du vil, men å tåle å være stille og vente. Tar ikke lang tid, men det tar nok tid til at det kan være litt for fristende og enkelt til å skulle hjelpe den andre på vei. Og da tror jeg det er viktig å ha glidelås på munnen og vente, men å være veldig nærværende i blick og i kroppsspråk (Kari).

Flere av sjelesørgerne bruker stillhet aktivt, og de beskriver det som godt og nyttig. Ikke alle informantene nevnte stillhet eksplisitt, men Per sier at han bruker stillhet mye, både bevisst og ubevisst:

Det er en kjent sak at psykoanalysen benytter seg mye av stillhet. I den terapiformen bunner det blant annet i tanken om at det er pasienten som skal komme med sine assosiasjoner og stoffet til terapien, og bli minst mulig forstyrret av analytikerens. Jeg er nok preget av analysen [...], og tenker at jeg fort kan komme til å forstyrre tankeprosessen til den jeg snakker med, hvis jeg snakker mye (Per).

4.3.2 Sjelesorgsamtalen

Tre av informantene uttrykte eksplisitt at de foretrakk konfidentsentrert og ikke en kerygmatiske tilnærming, der forkynnelsen står i sentrum. Ole sier at: «Personlig tenker jeg det er dårlig sjelesorg. Jeg liker den konfidnetsentrerte sjelesorgtypen der konfidenten står i fokus.» Han fortsetter med å si at selv om ikke konfidenten ønsker å snakke om temaer som handler om tro, er det å bli lyttet til en opplevelse av å bli tatt på alvor. Det igjen gjør at konfidenten begynner å lytte til seg selv, men Ole understreker viktigheten av at forankringen må være i et kristent ståsted. Lise sier at konfidentsentrert må sjelesørgeren alltid være, men «om jeg forkynner i sjelesorgen som kerygmatiske sjelesorg det vet jeg ikke, men jeg kan være glad hvis det er noen som vil ha det.» I den kerygmatiske tradisjonen er det Gud og troen som står i sentrum, men i den konfidentsentrerte er det konfidenten og det han ønsker å snakke om som har fokus (Okkenhaug, 2002, s. 15-16). Men selv om konfidenten kommer med et tema som ikke handler om tro, mener også Kari at det er viktig å tenke helhetlig om mennesket, noe som betyr at alle temaer hører hjemme innenfor sjelesorgen, og at sjelesorgen er forankret i en kirkelig sammenheng og en kristen livsforståelse. Fra at det i den kerygmatiske tradisjonen er sjelesørgeren som snakker mest, er det i den konfidentsentrerte, konfidenten som skal oppmuntres til å snakke:

Før meg var det jo prester som hadde veldig klart en sånn forkynnende tanke rundt sjelesorgen. At egentlig var det som skjedde i sjelesorgrommet, bare en forlengelse av det som skjedde på prekestolen. At presten forklarte den andre hva som var riktig og galt, og hvordan ting hang sammen, og gjerne komme med, nå setter jeg det litt på spissen da, men kom med et bibelord. Mens jeg er jo vokst opp i en sjelesorgtradisjon som har veldig fokus på den andre, og med veldig lite egen agenda (Per).

En av de andre informantene sier at hun aldri har en skjult agenda på om hun forkynner i sjelesorgsamtalen, men som prest er hun klar på troen sin og deler ofte sitt perspektiv på saken. Hun sier også at det har vært for mye av at sjelesørgeren bestemmer agenda i sjelesorgsamtalen, så det er hun forsiktig med. Mona sier at en god sjelesorgsamtale nødvendigvis ikke handler om det religiøse, men sjelesørgeren må lytte til hva det er behov for å snakke om. Det kan handle om hverdagslige ting som hvem man er, sin livsfilosofi,

arbeid, det å ikke være i arbeid og relasjoner. En annen informant sier at det er fint å trekke inn Gud i det hverdagslige, men lar det også ofte ligge, men kaller det allikevel for en sjelesorgsamtale. Å ha den konfidentsentrerte tilnærmingen ved å kunne ta opp det konfidenten ønsker å snakke om, selv om det ikke har med tro å gjøre, utelukker ikke at Gud er til stede. Lise sier: «Det er jo dette overlyset som hvert fall jeg kan gå inn i samtalen med, og jeg vet at her er det en tredjeperson til stede, men det er i min bevissthet.»

En av informantene sier at mange tenner lys som tegn på at Gud er til stede, og i tillegg bruker de et annet stemmeleie enn slik man vanligvis snakker. Hun sier sjelesørgeren bør se an konfidenten. Når det for eksempel kommer en litt livlig og frittalende konfident, er det ikke sikkert man skal tenne det lyset og ikke legge stemmeleiet lavt, men være ekte og kanskje også bruke litt humor hvis det passer.

Ifølge alle informantene er det å lytte viktig. Ole forteller om en misjonær som følte seg mislykket fordi hun ikke kunne snakke språket så godt, selv om hun hadde bodd i Afrika i mange år. Når hun kom til en landsby, kom kvinnene likevel fra alle kanter og stilte seg i kø for å få sjelesorg. En og en kom de til misjonæren:

Og det ramla ut av kvinnen alt hun bar på, tårene rant og tårene rant hos misjonæren, og misjonæren sto der med kvinnens hand imellom sine og strøk, strøk henne over handflaten [...] omtrent bare konfidenten som snakket, og så avsluttet misjonæren alltid med å be for dem. Og kvinnene, den ene etter den andre, gikk lettet og glad derifra (Ole).

Flere av de andre informantene nevner også at det i sjelesorgsamtalen er viktig å la konfidenten få snakke slik at han hører sin egen stemme, og at det stemmen sier, er med på å hjelpe. Om en sjelesorgsamtale er god eller ikke, er det jo konfidenten som må avgjøre:

Min opplevelse kan være at en samtale har vært kanskje litt trå, litt tung, kanskje ikke har brakt oss noe sted, mens den andre kan gi en tilbakemelding, kanskje senere da, på at den samtalen var kjempeviktig, og kanskje gjorde at man fant en vei videre, eller fant en ny innsikt [...] Men når jeg føler at den er god, så er det jo ofte hvis den glir godt, hvis jeg føler at det er fremdrift, at det kanskje blir noen sånne «moments» underveis hvor, hva er det man sier, at det går en engel gjennom rommet (Per).

Hvordan sjelesorgsamtalen er kan altså oppfattes ulikt av sjelesørger og konfident, men «målet med enhver sjelesorgsamtale, det er at den andre går ut av rommet med opplevelse av å ha fått noe som er verdifullt for sitt liv» (Kari).

Mona sier at sjelesørgeren også må ha evnen til å avslutte sjelesorgsamtalene når han mener tiden er inne for det. Hun sier at sjelesørgeren ikke må binde folk fast, men gi konfidenten tro på at en endring har skjedd, ikke nødvendigvis at man har blitt frisk, men at det er skapt noe nytt i sjelesorgsamtalen.

4.4 Oppsummering av analysen

Det var særlig tre temaer som trådte frem etter at jeg hadde analysert intervjuene med mine informanter. Det ene var viktigheten av å være lyttende, det andre rollen som medvandrer, og sist, viktigheten av å være klar over sin overmaktposisjon.

4.4.1 Den lyttende sjelesørger

Flere av informantene nevnte at de brukte en konfidentsentrert tilnærming i sjelesorgsamtalen, som betyr at det er konfidenten som skal oppmuntres til å prate, og sjelesørgeren skal lytte og stille spørsmål. Informantene sa at ved å lytte og stille spørsmål, har det konfidneten vil snakke om, størst mulighet til å komme opp på bordet. Alle informantene var opptatt av å «tune» seg inn på konfidenten ved å lytte. Å lytte aktivt ved å speile, reformulere og parafrasere, viser at sjelesørgeren er nysgjerrig og interessert i å vite hvor konfidenten står og vil prate om. Det som også er viktig med å tie og lytte, er at konfidenten hører sin egen stemme, og at det stemmen sier er med på å hjelpe.

4.4.2 Sjelesørgerens rolle som medvandrer

Medvandrerrollen var en rolle de fleste informantene kjente seg godt igjen i. Medvandrerer er et alminnelig menneske som konfidenten kjenner seg igjen i og som stiller spørsmål. Ikke eksaminerende, men på en undrende måte. Dette viser en nysgjerrighet fra sjelesørgeren om å finne ut hvor konfidenten er. Medvandrerer lar konfidenten selv velge hva han ønsker å snakke om, og det trenger ikke ha noe med gudstro å gjøre, men det var viktig for dem å lytte autentisk, være empatisk, prøve å sette seg inn i konfidentens situasjon og i tillegg skape en god relasjon. Dette var noen felles stikkord som informantene brukte, og som de mente kjennetegner en god medvandrer. En av informantene sa at i denne rollen er makten kanskje minst synlig, men at faren derimot er at makten kan bli tilslørt.

4.4.3 Den usynlige makten

Alle informantene var klar over sin overmaktposisjon, og at det er lett å bli fristet til å ta styringen, gi råd og lede eller «pushe» konfidenten inn i et tema sjelesørgeren mener er rett. De fleste informantene nevnte også eksplisitt at makt er bra. *Empowerment* var et begrep som to av informantene nevnte, «at jeg skal ikke være den som gir råd, men være med på å styrke både selvinnsikt og muligheter hos den jeg snakker med, til selv å handle og finne ut av det» (Lise). Ved at sjelesørgeren gir makt til konfidenten, blir maktasymmetrien mindre.

En informant mente at maktasymmetrien i sjelesorgsamtalen hadde med kjønn å gjøre. Hun fortalte at få var enig med henne på dette punktet, men hun mente at maktbalansen ble jevnere i sjelesorgsamtaler der sjelesørgeren var kvinne, enn hvis det var en mann.

5 Drøfting

Problemstillingen min er som allerede nevnt: «Hva kjennetegner sjelesørgerens makt- og rolleforståelse i en sjelesorgssamtale?» I denne delen av oppgaven vil jeg diskutere hva mine informanter har sagt om roller og makt i sjelesorgsamtalen i lys av teori og annen forskning. I analysen trådte det frem flere interessante temaer, men jeg velger å ta for meg rollene som medvandrer og hyrde, den usynlige makten som utspiller seg i sjelesorgsamtalen og kunsten å lytte.

5.1 Sjelesørgerens rolle

De fleste av mine informanter nevnte eksplisitt at de vektlegger medvandrerrollen i sjelesorgsamtalen. I tillegg kom det frem av intervjuene at de fleste også beskriver at de har en konfidentsentrert tilnærming der sjelesørgeren lytter, stiller spørsmål og der det er konfidenten som bestemmer tema for samtalen. To av informantene avviste hyrderollen. Den ene av de begrunnet det med at det er en fare for at konfidenten kan bli misledet og manipulert. Den andres begrunnelse var at han hadde vokst opp i en konfidentsentrert sjelesorgstradisjon.

5.1.1 Konfidentsentrert medvandrer eller en kerymatisk hyrde?

Hyrde og medvandrermetaforen er bare to av flere måter for sjelesørgeren å opptre på i en sjelesorgssamtale. Medvandrerrollen kan imidlertid også brukes sammen med andre roller for å utfylle dem (Okkenhaug, 2002, s. 51). I dette underpunktet vil jeg først diskutere medvandrerrollens sammenheng med konfidentsentrert sjelesorg, deretter vil jeg se på hyrderollen i lys av en kerymatisk sjelesorgretning.

5.1.1.1 Den konfidentsentrerte medvandrer

I intervjuene med mine informanter så det ut til å være en sammenheng mellom medvandrerrollen og konfidentsentrert sjelesorg. Grunnen til det kom ikke frem i materialet, men sammenhengen kan skyldes at konfidentsentrert sjelesorg kjennetegnes ved at det er konfidenten, og det han bringer inn i samtalen, som har fokus (Okkenhaug, 2002, s. 16), og at medvandrerrollen springer ut fra Emmausvandrerne i Lukas kapittel 24, der Jesus lot disiplene snakke om det som lå på deres hjerter, mens han lyttet og stilte spørsmål (Okkenhaug, 2002, s. 51).

Det var viktig for informantene at konfidenten fikk snakke om det han ønsket, selv om det ikke handlet om tro. De fleste nevnte eksplisitt at de bruker medvandrerrollen, og gjennom intervjuene kom det også frem at de fleste hadde en konfidentsentrert tilnærming der sjelesørgeren lytter, stiller spørsmål og der det er konfidenten som bestemmer tema for samtalen. Med arbeidssted i helsetjenesten, sier Per at det å gå et stykke vei sammen med konfidenten, passer godt inn i hans hverdag. Han sier det er viktig å gi konfidenten plass ved at han selv bestemmer tema for sjelesorgsamtalen. Forskning gjort blant 408 prester og diakoner i 2015 viste at de fleste sjelesørgerne bruker konfidentsentrert sjelesorg, der troen på Gud nødvendigvis ikke er tema. De vanligste temaene var ensomhet, sorg, konflikter og familieproblemer. (Grung et al., 2016, s. 36 & 43). Ut ifra disse funnene kan det være en fare for at Gud forsvinner i sjelesorgrommet når en medvandrer er *for* opptatt av å lytte og forstå og ikke trekker inn gudsperspektivet (Okkenhaug, 2002, s. 16). Mona sier derimot at det handler om mennesket først, og som medvandrer har sjelesørgeren blitt innbudt i konfidentens liv. Da er det konfidenten som avgjør hva samtalen dreier seg om. Kari legger til at selv om ikke samtalen handler om det religiøse, handler det om livet, og det er Gud som har gitt oss livet. Okkenhaug (2002) på sin side er ganske klar på at sjelesørgerens oppgave riktignok er å la konfidenten bestemme hva han vil snakke om, stille spørsmål og lytte, men det er også av stor betydning at sjelesørgeren trekker inn trosaspektet i samtalen (s. 51).

Som medvandrer lot Jesus disiplene bestemme hva de ville snakke om når han spurte dem om hva de pratet så ivrig om. Når de hadde pratet seg tomme, la han ut skriftene for dem. Er det noe sjelesørgeren gjør i dag? Per sier at det var mer av det før, at sjelesorgen var en

forlengelse av det som skjedde på prekestolen, der sjelesørgeren forklarte konfidenten hva som var rett og galt ut fra Bibelen. Forskning viser derimot at 76 % av prester og diakoner som utfører sjelesorg, av og til eller ganske ofte leser i Bibelen i forbindelse med en sjelesorgsamtale (Grung et al., 2016, s. 35).

Okkenhaug (2002) skriver at ulike roller kan kombineres (s.51). Dette kan relateres til noe som Lise sier, nemlig at vi kan duge som sjelesørgere for ulike mennesker. For enkelte sjelesørgere kan det å kombinere medvandrerrollen med rollen som den kloke dåren passe fint. Den kloke dåren tar seg ikke selv høytidelig, har glimt i øyet, har språk som er forståelig samtidig som han tar konfidenten og det han kommer med, på største alvor. Kunnskap og teknikker kan på noen konfidenter virke overlegent, derfor kan det å våge det enkle, der visdommen likevel ligger i bunnen, også være en god måte å virke som medvandrer på (Okkenhaug, 2002, s. 50–51).

Som medvandrer sier Mona også at det er av stor betydning å la konfidenten gå videre på egen hånd. Hun sier at det er viktig å gi konfidenten mot til å tro at det er skapt noe nytt i løpet av samtalene, noe som gir håp. Dette peker i retning av at sjelesørgeren ved et tidspunkt må ta avgjørelsen om å avslutte sjelesorgsamtalene, noe som kan være utfordrende fordi sjelesørgeren og konfidenten kan være av ulik oppfatning (Okkenhaug, 2002, s. 51). Det gjelder da som Mona sier, at medvandrerer må prøve å skape tro på at det har skjedd noe nytt, ikke at han har glemt det som var tungt, men at konfidenten oppdager at han klarer å gå alene.

5.1.1.2 Den kerygmatiskeorienterte hyrden

Hyrdebegrepet er ikke eksplisitt beskrevet i materialet mitt, men jeg synes det er relevant å ha det med, fordi det er nærliggende å trekke hyrderollen inn under en kerygmatiske sjelesorgretning. Der er det sjelesørgeren som tar mest plass og forkynnelsen står sentralt (Okkenhaug, 2002, s. 15). Hyrden er rollen der sjelesørgeren går foran og leder, en rolle som er sett på som noe negativt, fordi den kan virke paternalistisk. Rollen kan også forbindes med maktovergrep, i tillegg til at konfidenten kan føle seg litt i skyggen av sjelesørgeren (Grevbo, 2006, s. 488; Okkenhaug, 2002, s. 48–49).

Ole mener at å bruke en kerygmatiske sjelesorgretning er en usunn form for sjelesorg, fordi sjelesørgeren kan mislede konfidenten. En konsekvens av dette kan være at sjelesørgeren kan vri samtalen inn på et tema han kan mye om og så begynne å belære konfidenten, noe forkynnere kan ha en tendens til å gjøre, sier han. Hyrderollen er også ofte forbundet med en mann, og mannlige hyrder er det flere kvinnelige konfidenter som har dårlig erfaring med (Okkenhaug, 2002, s. 48). På den andre siden kan hyrderollen også forbindes med noe positivt. Eksempler på det er lignelsen om den bortkomne sau (Lukas 15,1–10) eller Jesus den gode hyrde som setter sitt liv til for fårene (Johannes 10,14–15). Hyrden må ha evnen og viljen til å stå i vanskeligheter som kommer opp i sjelesorgsamtalen. Her kan hyrderollen være et likeså godt valg som medvandrerrollen, der han går sammen med konfidenten i «utfordrende terreng» (Grevbo, 2006, s. 488). Alt i alt kan dette bety at en god sjelesorgsamtale kjennetegnes av at man går sammen, og ikke går foran eller bak, men våger å være med på den reisen som konfidenten inviterer til, sier Kari. En hyrde i sjelesorgsammenheng har erfaring, må tåle mye og i tillegg varsomt kunne rettlede konfidenten, noe som er viktig at man ikke mister i sjelesorgen (Grevbo, 2006, s. 488–489). Likevel kan sjelesørgeren som hyrde, uten at han er klar over det, drive skjult maktutøvelse, fordi det er han som definerer hva som er det riktige for konfidenten (Okkenhaug, 2002, s. 49).

Selv om det ikke var noen av mine informanter som gav uttrykk for at de brukte hyrderollen bevisst, er det viktig at de som bruker den, utfører rollen på en måte som gjør at konfidenten ikke føler seg tvunget inn i noe han ikke ønsker. For det andre må sjelesørgeren være klar over at hyrderollen kan innebære risiko og ubehageligheter (Grevbo, 2006, s. 489), kanskje i større grad enn medvandrerrollen der sjelesørgeren ikke leder konfidenten i noen retning.

I praksis er nok ikke bildet svart-hvitt. Med det mener jeg at sjelesørgeren trolig ikke rendyrker den ene eller den andre rollen. Okkenhaug (2002) skriver at rollene kan gli over i hverandre (s. 51). Dette peker i retning av at sjelesørgeren også kan være en klok dåre eller en medvandrer, og som må ta i bruk hyrderollen, for varsomt å lede konfidenten ut av en vanskelig situasjon som han ikke klarer å komme seg ut av på egen hånd.

5.1.2 Medvandrerens forankring i kirken

Selv om ikke tema i sjelesorgsamtalet alltid handlet om tro, var informantene opptatt av at forankringen var i troen og i kirken.

Psykologiseringen har hatt en påvirkning på sjelesorgsamtalet fra midten av 1900-tallet. Flere stemmer innen sjelesorgfaget har vært kritiske til dette, fordi de er redde for at sekulariseringen også skal nå inn i sjelesorgrommet (Grung et al., 2016, s. 29–30). Vi lever i en postmoderne tid der færre er opptatt av Gud (SSB, 2020), og det avspeiler seg også i folkekirken der medlemstallet går ned (Dnk, 2019). Men avspeiler det seg også inn i sjelesorgrommet, i og med at de fleste konfidenter ikke kommer med det religiøse som tema (Grung et al., 2016, s. 36)? Sjelesørgeren kan stå i fare for å bli en slags psykolog eller terapeut når han ikke trekker inn gudsperspektivet i det konfidenten kommer med. Det har blitt rettet kritikk til den terapeutisk orienterte sjelesorgen, noe som har ført til at den konfidentorienterte sjelesorgen i de senere årene har arbeidet med en mer kirkelig tilknytning (Okkenhaug, 2002, s. 17). Men selv om ikke troen er tema i sjelesorgsamtalet, foregår samtalen i en kristen sammenheng. Det er i de fleste sjelesorgsamtaler en prest eller en diakon som er sjelesørger, og samtalen foregår som regel på deres kontor eller et annet egnet sted i tilknytning til kirken. Når tema er noe annet enn konfidentens forhold til Gud eller troen, er det imidlertid viktig å ikke glemme at forankringen er i et kristent menneskesyn, sier Kari, og da hører alle temaer hjemme innenfor sjelesorgen. På den andre siden har sjelesorgen blitt influert av flere pastoralpsykologer som i den mest ekstreme form kan usynliggjøre Gud (Okkenhaug, 2002, s. 16). En annen informant sier for øvrig at i hennes bevissthet har hun alltid med et overlys, nemlig at Gud er med i samtalen. Videre sier hun at det noen ganger er fint å kunne trekke inn hvor Gud er i det som konfidenten kommer med, men andre ganger lar hun det ligge.

Burde sjelesørgeren vært mer opptatt av å bruke hyrderollen og det kerygmatiske og på en naturlig måte trekke inn gudsperspektivet i samtalen? Ole har tidligere sagt at han ikke bruker en kerygmatiske tilnærming, men det er viktig for ham å ha den kristne forankringen, selv om ikke tema i samtalen handler om tro. Han sier at konfidentens verdiapparat kanskje ikke er det samme som sjelesørgerens, og da må sjelesørgeren legge sitt til side, fordi et lånt verdisystem har liten verdi hos konfidenten. Ole sier videre at «verdisystemet må eies av

konfidenten selv, og selv om jeg er uenig, så er det heller ikke mitt liv det handler om, det er hans. Spør han meg hva jeg tenker, så svarer jeg gjerne med å spørre tilbake om det er viktig for ham å vite det, og hvis det er viktig, så får han vite det. Men det skal ikke være avgjørende for ham, han må gjøre sine egne valg.» Grung et al. (2016) sier at respondentenes forståelse av sjelesorg var å ta imot konfidenten uansett hva de ønsket å snakke om, men flere nevnte også at viktigheten ved å være bevisst på sin rolle som prest eller diakon, er å formidle Guds nåde og kjærlighet til konfidenten (s. 33).

5.1.3 Medvandrerer, ikke som rådgiver, men som hjelper

Å gi råd fører sjelden til hjelp (Heap, 2005, s. 17). Heap skriver om gruppemetode for sosial- og helsearbeidere, men jeg tror hans argumenter om rådgivning og hjelp også er viktig å ta med seg inn i sjelesorgrommet, fordi sjelesorg også handler om mange av de samme utfordringene som sosial- og helsearbeidere jobber med (Heap, 2005, s. 16).

Ole sier at det er konfidenten som er ekspert på situasjonen og sitt eget liv. Sjelesørgerens oppgave er derfor å hjelpe konfidenten til å finne egne redskap for å kunne håndtere eget liv. Likevel kan sjelesørgeren bli fristet til å gi råd når konfidenten ber om det. Vi mennesker blir glade hvis noen spør oss om råd. Det viser at den som spør, har tillit til oss. Men hvordan kan vi gi råd til noen som vurderer å gå inn i menighetsrådet, skilsmisse eller bytte jobb, når sjelesørgeren verken kjenner konfidentens ressurser, verdier, relasjoner eller ønsker (Heap, 2005, s. 17–18)?

Ifølge Grung et al. (2016) svarte over 80 % av respondentene at de nesten aldri eller bare av og til gav råd til konfidentene. Derimot svarte noen at det var tilbørlig å gi råd som hjalp konfidenten ut av vanskelige situasjoner (s. 34). Henriksen (2021) skriver derimot at det er bedre å myndiggjøre konfidenten til å handle ut fra egne verdier og valg, fordi det er ikke sikkert sjelesørgerens håp om løsning er den samme som konfidentens tanker om hvordan hans problemer kan løses (s.168). Dette peker i retning av det Okkenhaug (2002) skriver, nemlig at siden sjelesørgeren ikke kjenner til alle detaljer i konfidentens liv, er det vanskelig og komplekst å gi gode råd (s. 11).

Ole forteller om sin tidlige praksis som sjelesørger der han velmenende forbrøt seg mot reglene om å ikke gi råd. Han ble en verbal rådgiver som mente noe på konfidentens vegne om hva han burde gjøre og ikke gjøre. Det er en måte å utøve makt på, sier han, som kan være manipulerende og som er utilbørlig. Dillen (2021) skriver om autonomi som en side i forbindelse med empowerment, der konfidenten skal oppmuntres til å ta egne valg. Likevel utelukker ikke empowerment avhengighet. Tvert imot sier hun at avhengighet av, og å være knyttet til en sosial kontekst, også er en måte å bli bemyndiget på, i motsetning til å greie alt som et autonomt frakoblet individ. Dillens omtale av autonomi i forbindelse med empowerment er ikke liberal eller radikal, men satt i sammenheng (s. 155–156).

Lise sier at det flere ganger har gått lang tid før konfidenten har forstått at hun ikke gir råd. Det er ikke fordi hun er vrang eller uvillig, men hun er redd for å bli sett på som en autoritet, at det hun sier, veier tyngre enn det konfidenten kjenner på. På den andre siden kan man si at hvis ikke sjelesørgeren skal kunne gi råd, står han ikke da i fare for å bli en slags terapeut eller psykolog? Det kan virke som om det å ikke bli fristet til å gi råd når konfidenten ønsker det, er en vanskelig øvelse å beherske. En av respondentene til Grung et al. (2016) sa han som sjelesørger føler han sitter «i skjæringspunktet, samtale-rådgivning-terapi-medvandring-åndelig veiledning» (s. 34).

Det er lett å forveksle det å gi råd, med det å hjelpe. Noen ganger kan vi være heldige med at rådet vårt treffer, men det ligger flere muligheter i heller å *hjelpe* dem som ber om råd. For det første er det til god hjelp at sjelesørgeren lytter autentisk til hva konfidenten har på hjertet. For det andre uansett vise respekt for det konfidenten deler og for det tredje å få hjelp til selvhjelp gjennom å få konfidenten til å se at han kan løse sine utfordringer selv. Gjennom dette kan sjelesørgeren være en støtte når konfidenten får øye på sine egne ressurser, ønsker og verdier. For at hjelpen skal bli vellykket, kreves det at relasjonen er preget av empati, likeverdighet, respekt, akseptering og ikke-manipulering (Heap, 2005, s. 19). Dette er verdier som det er lett å være enig i, men en balansekunst å håndtere når konfidentens verdiapparat ikke ligner sjelesørgerens.

5.2 Tie og lytte

I dette underkapitlet ønsker jeg å drøfte ulike former for lytting, for at sjelesørgeren lettere kan finne ut hva konfidenten egentlig ønsker å snakke om.

5.2.1 Aktiv lytting

Forskningsfunn viser at et sentralt tema for de 408 respondentene var aktiv lytting (Grung et al., 2016, s. 33). Men å bare være opptatt av å lytte, kan føre til at sjelesørgeren tenker at han ikke er viktig, og at det meste er gjort dersom konfidenten får snakket om det som plager ham, noe som imidlertid kan føre til at sjelesørgeren blir usynlig i sjelesorgsamtalen (Okkenhaug, 2002, s. 41–42). Dette antyder at å lytte ikke bare er å tie. Alle mine informanter var opptatt av å lytte. Ole og Kari sier at det er viktig å la konfidenten snakke, og at de som sjelesørgere kan undre seg uten å mene noe om det konfidenten sier. Ole sier at å lytte er å lytte autentisk gjennom å parafasere: «Er det det jeg hører deg si nå?» Videre sier han at ved å aktivt lytte, føler konfidenten seg tatt på alvor, og når han blir tatt på alvor, begynner han å lytte til seg selv. Kari er enig med Ole. Med undring mener hun ikke å opptre som en psykolog, men i likhet med Ole være en aktiv lyttende sjelesørger som forsikrer seg om at hun har forstått konfidenten rett ved å reformulere det han har sagt.

Richard Palmer sier at «det krever en god lytter for å høre hva som faktisk sies. En enda bedre for å høre hva som ikke sies, men som kommer til uttrykk i talen» (Palmer, u.å, i Eide & Eide, 2017, s. 15). I tillegg til å lytte til det verbale, er Mona opptatt av det non-verbale. Hun lytter mye til kropp. Hun ser etter tegn i konfidentens ansikt eller kroppsbevegelser. Dette kan være et blick, ei rynke eller en brå armbevegelse. Det kan også være kongruens eller inkongruens, som betyr at det som sies stemmer overens med det nonverbale eller ikke (Eide & Eide, 2017, s. 136–137). Dette viser at sjelesørgeren prøver å lytte aktivt og autentisk for å finne ut hva konfidenten egentlig har på hjertet. Det virker som om aktiv lytting er noe sjelesørgere mener er viktig, i og med at nesten alle respondentene i forskningsstudiet også, ganske eller veldig ofte, bruker aktiv lytting i sjelesorgsamtalen (Grung et al., 2016, s. 34).

5.2.2 Stillhet

Aktiv lytting inneholder både verbal og nonverbal kommunikasjon. I dette underpunktet vil jeg diskutere stillhet i sjelesorgsamtalen. Jeg vil se på stillhet både der konfident og sjelesørger er tause, men også der sjelesørgeren er stille, for å oppdage hva konfidenten egentlig har på hjertet. Stephen R. Covey skriver at «de fleste lytter ikke for å forstå; de lytter for å svare» (Covey, u.å, i Eide & Eide, 2017, s. 15). Dette er et rop eller et sitat som forhåpentligvis ikke gjelder sjelesørgere.

Det kan virke som om det å lytte for å forstå, var noe misjonæren som Ole fortalte om, forsøkte å praktisere. Mye av grunnen til at misjonæren forholdt seg taus mens kvinnene pratet, var at hun ikke kunne språket så godt. Likevel virket det som om det å la konfidenten snakke, at misjonæren brukte aktiv lytting ved at hun strøk konfidenten over hånden, brukte ikke-ord som «mm», «hm» og blikk, gjorde at kvinnene kunne snakke fritt om det de hadde på hjertet. Når kvinnene hadde snakket seg tomme, bad misjonæren for dem, og de gikk glade og oppløftet bort. Misjonæren følte seg ubrukelig som ikke kunne språket, men kvinnene gikk glade derfra. Kanskje var det ektheten, varmen og et ønske om å forstå, som gjorde at stillheten fra misjonæren side var forløsende for kvinnene?

Aktiv lytting er noe de fleste sjelesørgerne setter høyt, og da er det ikke å lytte for å svare og gi råd, men for å hjelpe konfidenten til selv å finne svaret. Funn fra studien til Grung et al. (2016) viser at aktiv lytting skåret nesten dobbelt så høyt som «forklaring» og «rådgiving» til sammen (s. 33–34).

Stillhet er aktiv lytting og ligger under nonverbal kommunikasjon. Bruk av stillhet aktivt er et kraftig virkemiddel å bruke i en samtale (Eide & Eide, 2017, s. 119 & 150).

Per sier han bruker stillhet både bevisst og ubevisst fordi han er redd for å forstyrre konfidentens tankeprosesser ved å snakke for mye. Dette peker i retning av det Eide & Eide (2017) skriver, nemlig at stillhet kan gi konfidenten rom til både å bearbeide og reflektere over det som er sagt, og det gir konfidenten mulighet til å kjenne på følelsene i forbindelse med det som kommer opp i samtalen (s. 150).

I artikkelen «Empathy and silence in pastoral care for traumatic grief and loss» sier imidlertid Capretto (2015) at sjelesørgeren ikke bør bruke stillhet bevisst, fordi stillhet kan oppleves ulikt fra konfident til konfident. Stillhet er et kraftfullt terapeutisk virkemiddel som kan oppleves ubehagelig for noen. I tillegg kan sjelesørgeren risikere å undergrave det at sorgen og tapsfølelsen til konfidenten i øyeblikket er unik, den er ikke den samme for alle i slike situasjoner, derfor bør ikke stillhet brukes bevisst som en metode, skriver Capretto (s. 355). Eide & Eide (2017) skriver imidlertid at å bruke pauser og stillhet bevisst, gjør at ansvaret er hos konfidenten, og samtidig oppmuntrer stillheten konfidenten til å fortsette samtalen. I tillegg kreves det av sjelesørgeren at han ikke blir fristet til å snakke fordi han synes stillheten blir for lang. Mange vil si at 10 sekunder er lang tid, andre synes 30 sekunder er en evighet. Selv om sjelesørgeren synes stillheten er ubehagelig, er det ikke han som skal avslutte den, men konfidenten, fordi det er ikke sikkert konfidenten synes stillheten er ubehagelig. Han bruker kanskje stillheten til å tenke på det som er sagt (s. 150–151).

Capretto (2015) sier at stillheten bør komme naturlig slik som han skriver: «I (again as chaplain) had an unplanned pause in my words of comfort. It was just long enough to be what some might call a “moment of silence,” though it was not intended in this way. "Amen!" Helen spoke suddenly and decisively out of the silence. Had the two of us been praying? What was it I did with Helen—if anything—to effect this conviction which was previously lacking? Clearly, this was not for me to decide.» (s. 355). Dette peker i retning av det Per forteller om stillhet, at han noen ganger opplever noe han kaller «moments» der han føler det går en engel gjennom rommet.

5.3 Den usynlige makten

I dette underkapitlet vil jeg diskutere makt når det gjelder å ha «makt over», «makt til» og asymmetri versus jevnbyrdighet. Dette er makt som ikke er lett å få øye på, og den kan til og med være usynlig for sjelesørgeren som utøver makten.

5.3.1 Makt over

Det å ha makt over noen, er sett på som noe negativt (Stang, 1998, s. 44), noe Max Weber (2000) sin definisjon som er nevnt tidligere bekrefter (s. 51).

Mine informanter var innforstått med at de alltid er i en overmaktposisjon i sjelesorgsamtalen. Selv om makten ofte ikke er lett å få øye på, vises den gjennom små tegn. Det er sjelesørgerens klokke som ligger på bordet og bestemmer tiden, det er hans rom samtalen ofte foregår i og det er sjelesørgeren som bestemmer når samtalen starter og slutter (Per). På den andre siden sier en av de andre informantene at konfidenten også har makt. Konfidenten sitter med makten over sitt liv og sin egen historie. Han sitter også med makt til å ikke komme tilbake hvis sjelesorgsamtalen ikke var nyttig for ham.

Sjelesørgeren blir ofte oppfattet som en autoritet på grunn av sin merkunnskap og profesjon (Mona & Kari). Hjelperens makt i relasjonen kan ifølge Stang (1998) gjøre at han kan presse den hjelpetrengende inn i noe han egentlig ikke ønsker (s. 44). Dette peker i retning av det Ole sier, nemlig at å ha makt over noen, gir sjelesørgeren mulighet til maktovergrep og manipulering, en mulighet han ikke må benytte seg av.

På den ene siden ønsker sjelesørgere det beste for konfidenten. De ser kanskje løsninger som konfidenten ikke ser og som de ønsker at konfidenten skal oppdage. Da er det en fare for at sjelesørgeren utøver makt, både bevisst og ubevisst. Selv om makt over noen er negativt, må man imidlertid ha makt for å gjøre noe godt, og da kan sjelesørgeren bli fristet til å «pushe» konfidenten inn i noe som han ikke er klar for (Kari). På den andre siden er sjelesørgeren en aktiv deltaker i sjelesorgsamtalen, noe som gjør at slik «pushing» er vanskelig å unngå, men også å oppdage (Kari). Likevel er det av stor betydning at sjelesørgeren erkjenner sin overmakt. Stang (1998) skriver at selv om hjelperen ikke alltid føler seg i en overmaktposisjon, føler den hjelpetrengende i mange tilfeller at hjelperen sitter med mesteparten av makten i relasjonen (Stang, 1998, s. 51).

Maktforhold er komplisert og har flere mønster (Stang, 1998, s. 77). Selv om det er tydelig for både konfident og sjelesørger hvor mesteparten av makten ligger, kan også makten tilsløres. Stang (1998) sier at det er en fare hvis hjelperen ikke ser den hjelpetrengende sitt problem ut ifra hans perspektiv og verdiapparat, men kun ut fra sitt eget perspektiv. Selv om

hjelperen vil den andre vel, kan han likevel stå i fare for å lede den hjelpetrengende i en retning han ikke ønsker, fordi hjelperen ikke har satt seg inn i og forstått hvilken betydning eller konsekvens hans handling vil få for den hjelpetrengende (s. 79). Dette antyder noe av det samme som Okkenhaug skriver om hyrderollen i sjelesorgsamtalen. Hyrden settes mange ganger i sammenheng med det å være en tjener. En tjener med en hyrderolle som leder konfidenten i en retning, kan lure seg selv til å tro at han leder konfidenten på riktig vei. I slike tilfeller er det sjelesørgeren som leder, og det er han som bestemmer hva som er til det beste for konfidenten, det er skjult maktutøvelse (Okkenhaug, 2002, s. 49).

Sjelesørgeren ønsker å hjelpe konfidenten, men likevel er det viktig at sjelesørgeren har evnen til å se konfidentens problem fra hans ståsted. For at hjelperen skal unngå maktovergrep i form av å lede den hjelpetrengende i en retning som han ikke ønsker, er det ifølge Stang (1998) av stor betydning at hjelperen klarer å finne ut av hva som er ideologi og hva som er realitet (s. 83). Det er også viktig å være oppmerksom på at makten ikke bare kan tilsløres ideologisk, «men at den også har mulighet til å vokse ukontrollert under ideologiske forhold, nettopp fordi intensjonene med ideologien oftest er gode.» En konsekvens av dette er at man risikerer å få en dobbel maskering (Stang, 1998, s. 84).

5.3.2 Bemyndigelse

I denne sammenheng er bemyndigelse forstått som konfidentens kontroll og selvbestemmelse i eget liv. *Empowerment* er det engelske ordet for bemyndigelse (Stang, 1998, s. 17).

Selv om sjelesørgeren er i en overmaktposisjon, kan han velge å gi noe av sin makt til konfidenten. Ifølge Stang (1998) kan det gjøres ved at hjelperen styrker den hjelpetrengende sin maktposisjon i relasjonen (Stang, 1998, s. 12). Dette peker i retning av at sjelesørgeren er avhengig av makt for å gjøre noe godt, derfor er makt positivt og en mulighet til å bemyndige konfidenten. Det kan altså synes som om makt er noe som sjelesørgeren må være i stand til å forvalte på en god måte for å kunne bemyndige konfidenten (Kari). Det betyr derimot ikke at hjelperen som i utgangspunktet har mest makt, skal gi avkall på all sin makt, slik at han blir underlegen i relasjonen, men at den hjelpetrengende får økt makt i

relasjonen (Stang, 1998, s. 28). Ved å bemyndige konfidenten, gir det ham mulighet til å stå opp for sitt eget og rom for at han kan utøve sin makt slik at den styrker opplevelsen av at det er han som vet hvem han er, og ikke sjelesørgeren som sitter på den andre siden bordet (Kari). Det kreves av hjelperen for det første at han er villig til å forsøke å oppdage hva den hjelpetrengende tenker er det som skal til for å løse hans problem. For det andre må hjelperen anerkjenne den hjelpetrengende sitt valg, selv om ikke hjelperen er enig i avgjørelsen (Stang, 1998, s. 83).

Dette får meg til å tenke på en historie en av informantene fortalte om en kreftsyk pasient som fortrenget sykdommen. Hun tok ikke den foreskrevne medisinen og fortalte heller ikke om sykdommen til sitt barn. Dette resulterte i at hennes barn ikke fikk forberede seg på morens død. Konfidenten forsøkte å få sjelesørgeren over på sin side ved å få bekreftet valget sitt. Sjelesørgeren havnet da i en vanskelig posisjon. Dette har fått meg til å undres over om det å respektere andres valg som åpenbart ikke er bra, kan bli en lettvinnet løsning for ikke å gå inn i problemet. Med det mener jeg at sjelesørgeren kan på den ene siden velge å la konfidenten beholde den makten som det er å ta den gale beslutningen, sett fra sjelesørgerens synspunkt. Men på den andre siden skriver Stang (1998) at utgangspunktet for hjelperens handlinger skal være altruisme, nemlig at hjelperen gjør alt som står i sin makt til det beste for den hjelpetrengende (s.83). Det betyr at sjelesørgeren må forsøke å få konfidenten til å forstå konsekvensene både for seg selv og sine nærmeste. På den andre siden igjen kan dette bli oppfattet av konfidenten som paternalistisk og retorisk maktbruk. Likevel må sjelesørgeren tørre å stå i det, og hvis konfidenten ikke har jobbet så mye med seg selv, må kanskje sjelesørgeren utnytte litt av den makten han har for å trygge og styrke og ikke vike tilbake (Lise).

Stang (1998) skriver at makten i utgangspunktet verken er negativ eller positiv, men det er måten makten blir utøvd på, som gir den valør (s. 41). Bemyndigelse er en måte å utøve makt på som betyr at holdninger, væremåte og verdier hos hjelperen har stor innvirkning på hvordan bemyndigelse blir mottatt av den hjelpetrengende. Hjelperen må være seg bevisst på det etiske, og inneha visdom og erfaring for å klare å bemyndige den hjelpetrengende. For en fare er at bemyndigelse bare blir fine ord, og ikke blir realisert i praksis (Stang, 1998, s. 177). Kari sier at hun flere ganger etter en sjelesorgsamtale tenker at hun har pratet for mye og dermed kanskje ledet samtalen inn i noe konfidenten i utgangspunktet ikke ønsket

(Kari). Dette antyder at kritisk refleksjon skaper bevisstgjøring, og er nødvendig, fordi det fort kan oppstå avstand mellom det reelle og det ønskelige (Stang, 1998, s. 177).

Det man som sjelesørger imidlertid ikke må glemme når det gjelder bemyndigelse, er at den hjelpetrengende er et subjekt. Det er lett å bli fristet til å fokusere på den hjelpetrengende sitt problem, og glemme mennesket som sitter med problemet. Det er derfor autonomiprinsippet og den hjelpetrengende sin kompetanse som må ha forrang (Stang, 1998, s. 176–177).

5.3.3 Asymmetri eller jevnbyrdighet?

Som sjelesørger har man mye makt. Det ligger en asymmetri i hele situasjonen, fordi konfidenten gjerne definerer seg selv som den som trenger hjelp (Ole). Dette antyder at å besitte noe en annen trenger, skaper et asymmetrisk maktforhold (Stang, 1998, s. 48). Bunkholt (2011) kaller denne makten for «utgangsmakt» (s.8). Det gir sjelesørgeren mulighet til å være maktutøvende, en mulighet han imidlertid ikke må benytte seg av. Derfor er det viktig å bestrebe seg mot en jevnbyrdighet i sjelesorgsamtalen slik at man ikke får denne kvelende asymmetrien altfor påtrengende (Ole).

Sjelesorg er en del av diakonien, og i diakonien har det i de senere år vært jobbet med å få utjevnet dette maktforholdet. I den reviderte diakoniplanen har ord og uttrykk som har en asymmetrisk forståelse, blitt erstattet av ord som knyttes til jevnbyrdighet. Et eksempel på det er «mennesker i nød» som skaper et giver/mottakerforhold, på den andre siden er «nestekjærlighet» et av ordene som er løftet opp, og som gir en mer jevnbyrdig klang (Stifoss-Hanssen, 2009, s. 172).

Dette har fått meg til å undres over om maktasymmetri alltid er negativt? For det første sitter sjelesørgeren med kunnskap som han har opparbeidet seg gjennom sin profesjonsutdannelse. Han har praktisk erfaring, ofte gjennom flere år (Mona), og når konfidenten kommer for å få hjelp, er det da ikke naturlig med asymmetri i forbindelse med makten?

I boken «Det gyldne evangelium» skriver Gabriel Scott (1961) om St. Peter som ønsker likhet mellom en tjener og en herre:

– Men, men sa St. Peter og ville ikke riktig gi seg – likhet er da en vakker tanke, du kan ikke nekte det? Og det er en rettfærdig tanke, en god tanke, en stor tanke – [...] St. Peter prøvde for siste gang: – Men hvorfor skal ulikheten være, kan du gi meg svar på det? Jeg vet ikke, sa mannen – Jeg er tjener og ikke herre, men må jeg spørre om en ting: hva kan det vel gjøre om tjenerne ikke er like for hverandre, når de alle er like for Gud (s.188)?

I dette sitatet må St. Peter innse at likhet mellom mennesker ikke er mulig. Ulikhetene er til stede, selv om vi så gjerne vil skape likhet. Diakonien arbeider for likhet mellom den som gir og den som mottar hjelp, men man må innse at det alltid vil være en forskjell i forholdet mellom sjelesørger og konfident. Psykolog og familieterapeut Stierlin sier for øvrig at det *bør* være en viss grad av ulikhet i en relasjon, dog ikke for mye, fordi det må være noe konfidenten kan kjenne igjen som forener det kjente med det ukjente. Konfidenten kommer og ber om hjelp, da vil det i en sjelesorgsamtale skapes et moment av asymmetri. Størrelsen på asymmetrien kommer an på graden av relasjonens varighet og avhengighet. Målet må likevel alltid være at relasjonen skal være så jevnbyrdig som mulig (Stierlin, 1974, i Okkenhaug, 2002, s. 38–39), og at konfidenten også blir oppfattet som et subjekt på lik linje med sjelesørgeren. Dette gjøres ved at sjelesørgeren gir makt og myndighet til konfidenten. Dette antyder at det oppstår en symmetri i maktforholdet mellom de to, noe det derimot ikke gjør, men det vil legge til rette for at det skapes en likeverdighet i samtalen (Kleiven, 2008, s. 61).

Psykiater og familieterapeut Tom Andersen bruker imidlertid ikke uttrykk som «veileder» og «den som blir veiledet». Han bruker heller uttrykkene «den ene» og «den andre», noe som kan gjøre at maktforholdet oppfattes som mer jevnbyrdig (Andersen, 1999, i Bunkholt 2011, s. 12). Dette peker i retning av det Kari sier når det er snakk om som sjelesørger å være et alminnelig menneske, nemlig at avstanden ikke er preget av en som er mye og en som er veldig lite (Kari).

Bunkholt (2011) trekker også frem dialog og vennesamtalen som forbilder for å kunne skape en mest mulig jevnbyrdighet i samtalen. I dialogen skjer det et fysisk møte uten en skjult

agenda mellom to likeverdige partene (s.12), noe en vennesamtale også er. I vennesamtalen er det interessen for det den andre kommer med som er det essensielle. To venner er ikke alltid enige, men den er ærlig og kan skape endring. Samtalen er dialogisk, der begge deltar ved å stille spørsmål og lytte (s.13). Kari nevner noe av det samme når hun går til sjelesorg, at det avgjørende for henne nettopp er den aktive, positive interesserte. Dette er noe hun også selv prøver å praktisere i sjelesørgerrollen.

Lise sier noe som hun har møtt en del motstand på i sjelesorgsammenheng, nemlig at maktasymmetrien er mindre med en kvinnelig sjelesørger. Hun sier at en mann har i vår setting større autoritet når det gjelder makt. Hennes motstandere sier imidlertid at slik behøver det ikke å være, det kommer an på hvem mannen er. Lise sier derimot at det ikke spiller noen rolle hvem mannen er, dette har hun kjent på flere ganger. Dette peker i retning av det Kleiven & Askeland (2016) skriver, nemlig at kriterier som autoritetsrolle, alder og kjønn, kan gi grunnlag for en overmaktposisjon. På den andre siden må man skille mellom maktposisjon og maktutøvelse. Ofte blir «makt over» og «makt til» forstått som to motsetninger, men i sjelesorgsamtalen må man faktisk både være i en overmaktposisjon og erkjenne den, for å kunne bemyndige den andre (s. 83). Å erkjenne denne asymmetrien er faktisk bedre enn en innbilt jevnbyrdighet. «Fordi det er bare det vi vedkjenner oss at vi kan få gjort noe med. Det vi ikke vedkjenner oss, det gjør noe med oss» (Ole).

Alle mine informanter var klar over og erkjente sin overmaktposisjon. Det gjør at sjelesørgeren kan gjøre noe med denne maktasymmetrien. Ikke å skape total jevnbyrdighet, men legge til rette for en mer jevnbyrdig relasjon. Kleiven (2006) skriver om å bruke makten slik Jesus brukte den. Jesus brukte makten i møte med mennesker til å betjene, noe fotvaskingen under nattverdsmåltidet er et eksempel på. Peter nektet først, men da Jesus sa: «da har du ingen del med meg» (Johannes 13,8), lot Peter seg betjene. Dette var et eksempel til etterfølgelse, og som viser tjenestens konsekvens, nemlig at å bruke makten betjenende skaper samhørighet og fellesskap (s.7).

Som sjelesørgere kan vi lære av Jesus som brukte sin makt til å bemyndige de han møtte. Det engelske ordet er *empowerment*, som betyr å gi myndighet og å gjøre den andre i stand til å mestre deler av livet som er vanskelig (Kleiven, 2006, s. 6).

6 Oppsummering

I dette siste kapitlet vil jeg komme med en kort oppsummering av oppgaven samt forslag til videre forskning til studenter som er opptatt av temaet sjelesorg.

6.1 Den lyttende medvandrer og den usynlige makten

Mine informanter ville ikke fremstå som orakler som skulle løse konfidentenes problemer. De ønsket derimot å være alminnelige mennesker der maktforholdet var mest mulig jevnbyrdig, og der sjelesørgeren var en medvandrer som lyttet og stilte spørsmål. Dette er en øvelse som en av informantene beskrev som utfordrende. Hun opplevde det som en balansekunst der hun flere ganger ramlet ned på den siden der hun tok styringen i samtalen.

De fleste informantene gav uttrykk for at de brukte den konfidentsentrerte sjelesorgretningen, noe som også flertallet av respondentene i forskningen til Grung et al. (2016) brukte. Forskningen viste også at gudstroen ikke var blant de vanligste temaene konfidentene ville snakke om i sjelesorgsamtalen. De vanligste temaene var derimot psykososiale familierelaterte problemer som sorg, ensomhet og konflikter (s. 36). I og med at jeg ikke hadde spesifikke spørsmål angående tema i sjelesorgsamtalen, er det usikkert om Grung et al. (2016) sin forskning stemmer overens med min forskning. Men flere av mine informanter gav uttrykk for at selv om ikke det religiøse var tema i sjelesorgsamtalen, var det viktig at forankringen hos sjelesørgeren var i den kristne troen.

Det kan virke som om det er en sammenheng mellom konfidentsentrert sjelesorg og medvandrerrollen. I medvandrerrollen er konfidenten i sentrum der sjelesørgeren lytter og stiller spørsmål. I en konfidentsentrert sjelesorgsamtale er også konfidenten og hans problemstilling sentrale. Selv om temaet ikke har noe med gudstroen å gjøre, sier Kari at alle temaer hører hjemme innenfor sjelesorgen, fordi det handler om livet og det er Gud som har gitt oss livet. Okkenhaug (2002) på sin side er ganske klar på at sjelesørgerens oppgave riktignok er å la konfidenten bestemme hva han vil snakke om, stille spørsmål og lytte, men det er også av stor betydning at sjelesørgeren trekker inn trosaspektet i samtalen (s. 51).

Det er også nærliggende å tro at den kerygmatiske sjelesorgretningen og hyrderollen har en kobling til hverandre. En av informantene sa at han var oppvokst i en annen sjelesorgtradisjon enn den kerygmatiske, og ifølge hans oppfatning er kerygmatiske sjelesorg preget av forkynnelse, noe han mente var mer vanlig før. Ole sa at han ikke likte den kerygmatiske sjelesorgretningen, fordi der er det sjelesørgeren som styrer og leder samtalen og kan dermed risikere å lede samtalen inn på noe annet enn det som er konfidentens problem. Sjelesørgeren kan i tillegg være fristet til å snakke om det han selv kan mye om, noe forkynnere kan ha en tendens til å gjøre, sier Ole.

En av informantene trekker frem noe hun flere ganger har møtt motstand på. Hun sier nemlig at grad av maktasymmetri i sjelesorgsamtalen, har mye med kjønn å gjøre. Hun står fast på, tross motstand, at i en sjelesorgsamtale med en kvinnelig sjelesørger, vil maktasymmetrien bli mindre, fordi det i vårt samfunn og i vår kontekst fortsatt er slik at mannen er den som innehar mest autoritet. Noe av grunnen kan være at mannen i vår tradisjon er en uttalt leder, og at flere kvinnelige konfidenter har opplevd maktovergrep fra mannlige sjelesørgere (Okkenhaug, 2002, s. 48).

Alt i alt kan vi si at mine informanter øvet seg på å lytte fremfor å prate, de var klar over sin overmaktposisjon, men var opptatt av å skape et så jevnbyrdig maktforhold som mulig gjennom å bruke konfidentsentrert sjelesorg og rollen som medvandrer. Selv om ikke tema i sjelesorgsamtalen handlet om tro, var de opptatt av at forankringen hos sjelesørgeren var i troen på Gud.

6.2 Studiens forslag til videre forskning

Som nevnt i begynnelsen av oppgaven, hadde det også vært interessant for meg som fremtidig sjelesørger å finne ut hva konfidentene føler og tenker om makt og roller i en sjelesorgsamtale. Jeg valgte imidlertid å finne ut hva sjelesørgere tenker om disse viktige tingene. Min oppfordring er da at noen fremtidige masterstudenter i diakoni tar utfordringen med å skrive del to, for å finne ut hvordan konfidentene opplever dette med makt og roller i sjelesorgsamtalen. Ved å sammenligne resultatene, vil man se eventuelle

spenninger mellom hva konfidenten føler og hvilke tanker sjelesørgeren har. Dette vil gi sjelesørgeren mer innsikt i hva slags rolle han bør innta, slik at sjelesorgsamtalen kan bli et enda bedre sted der maktbalansen er så jevnbyrdig som mulig.

Litteraturliste

- Bunkholt, M. (2011). Makten og samtalen. *Tidsskrift for Sjelesorg*, 31(1), 4–15.
- Capretto, P. (2015). Empathy and silence in pastoral care for traumatic grief and loss. *Journal of religion and health*, 54 (1), 339–357.
- Dalland, O. (2012). *Metodebok og oppgaveskriving*. Gyldendal Akademisk.
- Den norske kirke, (2020). *Plan for diakoni*. [plan-for-diakoni_rev2020.pdf](https://kirken.no/plan-for-diakoni_rev2020.pdf) (kirken.no)
- Den norske kirke, (2019) *Tre av ti sier de tror på Gud*. <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/tre%20av%20ti%20sier%20de%20tror%20p%C3%A5%20gud/>
- Det norske akademis ordbok, u.å. Infantilisere. Hentet 22. mars 2022 fra <https://naob.no/ordbok/infantilisere>
- Dillen, A. (2014). *Soft shepherd or almighty pastor?* Pickwick Publications.
- Eide, H. & Eide, T. (2017). *Kommunikasjon i relasjoner: Persontrening, samhandling og etikk*. (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Grevbo, T. J. S. (2006). *Sjelesorgens vei: En veiviser i det sjelesørgeriske landskap -historisk og aktuelt*. Luther Forlag.
- Grimen, H. (2009). *Hva er tillit*. Universitetsforlaget.
- Grung, A. H., Danbolt, L. J. & Stifoss-Hanssen, H. (2016). Sjelesorg på plass: På sporet av dagens sjelesorgpraksis i Den norske kirke. *Tidsskrift for Praktisk Teologi*, 33(1), 28–43. <https://journals.mf.no/tpt/article/view/5188/4228>
- Heap, K. (2005). *Gruppet metode for sosial og helsearbeidere* (5. utg.). Gyldendal akademisk.
- Henriksen, J. O. (2021). Sjelesorgens normativitet. *Tidsskrift for Sjelesorg*, 41(2), 158–173.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til vitenskapelig metode* (5. utg.). Abstrakt Forlag.

- Kleiven, T. (2008). *Intimitetsgrenser og tillitsmakt: Kirkesamfunns bruk av retningslinjer i møte med seksuelle krenkelser sett i lys av et diakonifaglig perspektiv* [Doktorgradsavhandling]. Det teologiske menighetsfakultet.
- Kleiven, T. (2006). I maktens tjeneste eller makt til å tjene: Maktens og avmaktens ansikt i kirkens diakoni. *Tidsskrift for praktisk teologi*, 25(2), 3–14.
<https://journals.mf.no/tpt/article/view/5034/4079>
- Kleiven, T. & Askeland, H. (2016). Makt til å tjene – 2 Det diakonale lederoppdrag i et maktkritisk perspektiv. *Tidsskrift for Praktisk Teologi* 33(2), 79–89.
<https://journals.mf.no/tpt/article/view/5203/4243>
- Klevberg, K & Fagerli, G. (2021). Makt i sjelesorgen. *Tidsskrift for Sjelesorg*, 41(2), 98–100.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* (3. utg.). Universitetsforlaget.
- Nilstun, C. (2022, 3. januar). Patriarkalsk. I *Store norske leksikon*. [patriarkalsk – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/patriarkalsk)
- Okkenhaug, B. (2002). *Når jeg ser ditt ansikt: Innføring i kristen sjelesorg*. Verbum. (3. opplag 2018).
- Scott, G. (1961). *Det gylne evangelium*. Aschehoug/Gyldendal.
- Slåttholm Sagdahl, M. (2019, 25. juni). Autonomi. I *Store norske leksikon*.
[https://snl.no/autonomi - filosofi](https://snl.no/autonomi)
- Stang, I. (1998). *Makt og bemyndigelse: Om å ta pasient og brukermedvirkning på alvor*. Gyldendal Akademisk. (5. opplag 2009).
- Statistisk Sentralbyrå (SSB), (2020). *Fakta om religion*. Hentet 31. mars 2022 fra
<https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/faktaside/religion>

Stifoss-Hanssen, H. (2009). Når verden raser sammen. I K. Karsrud Korslien (Red.), *Diakoni en kritisk lesebok* (s. 169–180). Tapir akademisk forlag.

Svartdal, F. (2020, 20. november). Selvtillit. I *Store norske leksikon*. [selvbilde – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/selvbilde)

Ursin, L. (2021, 8. november). Pasientautonomi. I *Store norske leksikon*. [pasientautonomi – Store medisinske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/pasientautonomi)

Weber, M. (2000), *Makt og byråkrati* (3. utg.). Gyldendal akademisk.

Vedlegg 1

Intervjuguide

«Hva kjennetegner sjelesørgerens makt- og rolleforståelse i en sjelesorgssamtale?»

1. Fortelle kort om hvem jeg er og informere om hva jeg ønsker å undersøke.
2. Kan du fortelle kort om deg selv?
3. Hva kjennetegner en god sjelesørger?
4. Hva synes du er en god sjelesorgssamtale?
5. Hva ser du for deg som viktig i en sjelesorgssamtale?
6. Hvordan ser du på deg selv i forhold til konfidenten med tanke på makt i en sjelesorgssamtale?
7. Hva er viktigst for deg når det gjelder makt i sjelesorg?
8. Er makt bare negativt?
9. Når er makt uheldig?
10. Hva tenker du er det ideelle maktforholdet mellom konfidenten og sjelesørgeren for å oppnå tillit?
11. Hva tror du skaper tillit i sjelesorgssamtalen?
12. På hvilken måte kan makt påvirke tilliten i sjelesorgssamtalen?
13. Hvilken rolle pleier du å innta i en sjelesorgssamtale?
14. Hvilke roller ser du for deg som viktige i en sjelesorgssamtale?
15. Har du havnet i en rolle du ikke ønsket å være i?
16. Er det noe du vil si i forbindelse med makt, roller og tillit i sjelesorg som jeg ikke har spurt deg om?

Ta kontakt hvis du kommer på noe mer som har relevans for det jeg forsøker å finne ut.

Vedlegg 2

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Sjelesørgerens forståelse av makt og roller i en sjelesorgsamtale”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne mer ut av sjelesørgerens forståelse av makt og sin rolle i en sjelesorgssamtale. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg ønsker å finne ut hva sjelesørgeren tenker om maktforholdet mellom seg selv og konfidenten. Er makt alltid negativt? Og har rollen man inntar innvirkning på maktforholdet i en sjelesorgsamtale?

Dette er en masteroppgave i diakoni og jeg ønsker å intervju 5-6 erfarne sjelesørgere. Jeg ønsker også at det er mulig å bruke opplysningene i en artikkel, hvis det blir aktuelt.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

VID er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg sender denne forespørselen til personer som jobber innen sjelesorgfaget. Jeg vil derfor sende dette brevet til prester, diakoner, organisasjoner og virksomheter som har sjelesorg som et tilbud til mennesker i vanskelige situasjoner.

Hva innebærer det for deg å delta?

Forskningsdesignet er kvalitativt og vil derfor foregå som et intervju. Intervjuet tar 45 - 60 min. og har 10-15 spørsmål. Eksempler på spørsmål er: Når er maktforholdet uheldig i en sjelesorgsamtale? eller

Er makt bare negativt i en sjelesorgsamtale?

Jeg vil bruke diktafon under intervjuet for i etterkant og kunne transkribere intervjuet. Etter transkribering vil intervjuet bli slettet på diktafonen og det transkriberte intervjuet vil bli lagret på en sikker datamaskin.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun jeg Per-Kristian Gundrosen som har tilgang til datamaterialet. Navn og kontaktopplysninger vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Jeg passer på at ingen kan kjenne deg igjen, og jeg vil finne opp et annet navn når jeg skriver om deg.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er ca. 31.12.2022.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra VID har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

(Du vil bli anonymisert ved at jeg kaller de som har vært med i prosjektet for informantene/sjelesørgere).

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Per-Kristian Gundrosen pkg@halden.net student ved VID, eller VID sitt personvernombud Nancy Yue Liu nancy.yue.liu@diakonhjemmet.no.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Per-Kristian Gundrosen
(Forsker)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Sjelesørgerens ulike roller i en sjelesorgsamtale», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et kvalitativt intervju der intervjuet blir tatt opp på diktafon.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

-----
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3

Vurdering

Referansenummer

224251

Prosjekttittel

Sjelesørgerens forståelse av makt i en sjelesorgsamtale

Behandlingsansvarlig institusjon

VID vitenskapelige høgskole / Fakultet for teologi, diakoni og ledelsesfag / Fakultet for teologi, diakoni og ledelsesfag Oslo

Prosjektansvarlig

Marianne R. Nygaard

Student

Per-Kristian Gundrosen

Prosjektperiode

01.01.2022 - 31.12.2022

Meldeskjema

Kommentar

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 24.01.2022 med vedlegg. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger, særlige kategorier av personopplysninger om religion og filosofisk overbevisning frem til 31.12.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

Vi vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Vi vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

Dato

24.01.2022

Type

Standard

24.06.2022, 08:22 Meldeskjema for behandling av personopplysninger

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/61b1e9ad-39f4-40d0-add6-09e6db5c31cb> 2/2

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring eller videosamtale) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson: Sturla Herfindal

Lykke til med prosjektet!